

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ РИНКОВИХ ВІДНОСИН»**

«ІННОВАЦІЙНІ ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ТА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НА ФІНАНСОВИХ РИНКАХ»

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
КРУГЛОГО СТОЛУ**

**11 ЛИСТОПАДА 2024 Р.,
КИЇВ, УКРАЇНА**

Вищий навчальний заклад «Київський університет ринкових відносин»

ІННОВАЦІЙНІ ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ТА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НА ФІНАНСОВИХ РИНКАХ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ КРУГЛОГО СТОЛУ

м. Київ, 11 листопада 2024 р.

Київ
Видавництво Ліра-К
2024

УДК 336.76:005.591.6](477)(043.2.034.2)

I-66

*Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
ВНЗ «Київський університет ринкових відносин»,
(протокол № 4 від 28 листопада 2024 р.)*

I-66 Інноваційні фінансові інструменти та управління ризиками на фінансових ринках. м. Київ, 11 листопада 2024 р. / За заг. ред. к.е.н., доц. О. В. Безпаленко. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2024. – 68 с.
ISBN 978-617-8565-95-4

У Збірнику матеріалів круглого столу досліджуються сучасні інноваційні фінансові інструменти як важливий елемент для ефективного управління ризиками на глобальних та локальних фінансових ринках. Підкреслюється важливість інноваційних фінансових рішень для управління ризиками та забезпечення економічної стійкості підприємств у кризових умовах. Акцент зроблено на важливості стрес-тестування банківської системи для підвищення її стійкості до кризових ситуацій та впливу глобальних фінансових потрясінь та на синергії між розвитком нових технологій, зокрема кіберфінансів та крипторішень, і традиційними фінансовими механізмами. Проаналізовано сучасні виклики та можливості для економіки в контексті воєнного стану та глобальних трансформацій фінансових ринків. Особлива увага приділена ролі інноваційних фінансових інструментів у забезпеченні економічної стійкості підприємств різних секторів. Розвиток соціально відповідального бізнесу та системи фінансової безпеки є ключовими чинниками для стабільного відновлення економіки України.

Для широкого кола науковців, викладачів, аспірантів, студентів і фахівців у сфері економіки і фінансів.

Матеріали збірника друкуються в авторській редакції. Відповідальність за достовірність і точність інформації, наданої в рукописах, несуть автори.

УДК 336.76:005.591.6](477)(043.2.034.2)

ISBN 978-617-8565-95-4

© ВНЗ «Київський університет ринкових відносин»
у формі товариства з обмеженою відповідальністю, 2024

З М І С Т

ВІТАЛЬ НЕСЛОВО ЧЕРЕВАНЬ Ірина Вікторівна	5
БАГАЦЬКА Катерина Володимирівна КОНЦЕНТРАЦІЯ КАПІТАЛУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	6
БЕЗПАЛЕНКО Ольга Володимирівна СТРЕСОСТІЙКІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ	9
БЕРНИКОВ Василь Вікторович РОЛЬ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА у ФІНАНСУВАННІ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОТРАНСПОРТУ	12
ВИСОЧИН Ірина Володимирівна ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ В ПЕРІОД ВІЙНИ	14
ГАНУЩАК Тетяна Валентинівна ПАНЧЕНКО Владислав В'ячеславович РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ	18
КЛИМАШ Наталія Іванівна ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	22
КОРНІЄНКО Антоніна Петрівна ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСОВОГО РИНКУ	26
КОСТЮК Віра Степанівна ЧИННИКИ СОЦІАЛЬНИХ РИЗИКІВ ТА МІНІМІЗАЦІЯ ЇХ ВПЛИВУ НА ДОБРОБУТ НАСЕЛЕННЯ	30
КРАВЧЕНКО Анна Станіславівна КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ РОЗБУДОВИ НООСФЕРНОГО КІБЕРФІНАНСОВОГО СМАРТПРОСТОРУ ТА НОВІТНІЯ ТРАНСФОРМАЦІЯ КРИПТОІНДУСТРІЇ	33

МЕЛЬНИК Вікторія Володимирівна ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ФРАНЧАЙЗИНГУ: ДОСВІД УКРАЇНСЬКИХ КОМПАНІЙ	36
МУСІЄНКО Олена Вікторівна ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	39
ОБІХОД Тетяна Вікторівна МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТЕХНІЧНОГО АНАЛІЗУ РУХУ ЦІН НА ФІНАНСОВИХ І ТОВАРНИХ РИНКАХ	44
СОВА Артем Вадимович ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	47
СОВА Олена Юріївна ПРО НОВІТНІ ФОРМИ ЗАЙНЯТОСТІ: РИЗИКИ ТА ПЕРЕВАГИ	50
ФОСТОЛОВИЧ Валентина Анатоліївна ПЕТРАКІВСЬКА Ольга Миколаївна МІСЦЕ ФІНАНСОВОЇ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ, ЯК ІНСТРУМЕНТУ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У ПІДПРИЄМСТВАХ СФЕРИ ГОСТИННОСТІ	55
ЧОБОТЮК Олександр Іванович АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПЛАНУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	59
ЧОРНА Інна Василівна ФІНАНСОВИЙ (ФОНДОВИЙ) РИНОК УКРАЇНИ І США. ПИТАННЯ ІНВЕСТИВАННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ	61
ЯВОРСЬКА Валентина Олександрівна ВИДИ ФІНАНСОВИХ ДЕРИВАТИВІВ В УПРАВЛІННІ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ НА МІЖНАРОДНИХ БІРЖАХ	65

ЧЕРЕВАНЬ Ірина Вікторівна,

кандидат економічних наук, доцент,

ректор ВНЗ «Київський університет ринкових відносин»

ПЛАНОВІ КОЛЕТИ, УЧАСТНИКИ ТА ГОСТІ КРУГЛОГО СТОЛУ

Вітаю Вас на нашому круглому столі, присвяченому актуальній та важливій темі – «Інноваційні фінансові інструменти та управління ризиками на фінансових ринках». Сьогоднішній захід є платформою для обговорення ключових викликів і можливостей, які стоять перед економікою та фінансовими ринками в умовах глобальних змін та нестабільності.

Сучасний світ вимагає від нас рішучих дій, новаторського мислення та ефективних фінансових стратегій. Інноваційні інструменти, такі як фінансові деривативи, цифрові технології у фінансах, розвиток криптоіндустрії та вдосконалення регуляторної політики, стають основою для забезпечення економічної стійкості та мінімізації ризиків. Особливо це актуально для України, яка проходить складний шлях трансформації в умовах воєнного стану.

Сьогодні ми обговоримо низку важливих питань таких як: фінансові інструменти допомагають у хеджуванні ризиків; виклики перед аграрним, енергетичним та торговельним секторами у період війни; роль фінансової мотивації та соціально відповідального бізнесу в сучасній економіці; перспективи відкриває для нас цифрова трансформація фінансових ринків?

Я переконана, що сьогоднішній обмін думками, науковими напрацюваннями та практичним досвідом стане важливим кроком у пошуку нових рішень для стабільного розвитку економіки та фінансових ринків.

Бажаю всім учасникам плідної роботи, цікавих дискусій і нових ідей! Нехай наш захід стане імпульсом для подальших досліджень та успішних впроваджень у сфері фінансів і управління ризиками.

Щиро дякую за Вашу активну участь та увагу! Бажаю нам усім продуктивного дня і конструктивної співпраці!

УДК 658.115.31/.14

БАГАЦЬКА Катерина Володимирівна

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки та фінансів підприємства,
Державний торговельно-економічний університет

КОНЦЕНТРАЦІЯ КАПІТАЛУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Добробут країни визначається не лише рівнем ВВП, який по суті є річним виміром економічного багатства, а і показниками, що вимірюють ступінь накопичення цього багатства, що може бути визначеним рівнем концентрації, або накопичення капіталу в різних сферах економіки та в секторі домогосподарств. Висвітлюючи тему капіталу підприємств, зауважимо, що його варто розглядати як з точки зору формування, що на рівні підприємства відповідає пасивам балансу, так і з точки зору використання, тобто втілення його в активах.

В періоди економічних криз, спадів та рецесій, коли підприємства відчують незадоволену потребу в капіталі, а кредитування бізнесу та інші зовнішні джерела його залучення обмежується чи призупиняється, наявність достатнього обсягу власного капіталу (як мінімум половина у загальних джерелах фінансування) є основним критерієм стійкості підприємства в розумінні фінансової автономії від кредиторів.

На рівні економіки країни достатній рівень капіталізації підприємств є запорукою перш за все інвестиційної привабливості, а також наявності внутрішнього економічного потенціалу, реалізація якого сприятиме виконанню головної властивості капіталу - здатності до самозростання і примноження. Це в свою чергу матиме наслідком зростання обсягу вироблених товарів і послуг.

Повномасштабне вторгнення та захоплення країною-агресором територій на Півдні і Сході України, призвело до величезних за обсягами втрат капіталу (за оцінками Світового банку – станом на кінець 2023 р. прямі збитки становлять близько 152 млрд дол, потреба у відновленні – 486 млрд дол) [1]. Проте попри катастрофічні втрати, економіка України продовжує функціонувати і виготовляти товари і послуги, ВВП в 2023 році показав зростання на 5,3%, інвестиційний процес також не зупинився повністю. Поряд з негативними процесами, пов'язаними із відтоком капіталу, в тому числі і людського, з країни [2], навіть в період дії воєнного стану відбуваються угоди злиття і поглинання за участю іноземних інвесторів [3], що дає певні приводи для оптимізму щодо економічного повоєнного відновлення.

Дослідження структури економіки України неодноразово наголошують на сировинному її характері з домінуванням виготовлення продукції низького ступеня переробки з невеликою доданою вартістю. Проте, якщо звернути увагу на структуру капіталовкладень в економіку, то можна помітити певні протиріччя між концентрацією інвестиційного капіталу та домінуючими галузями виробництва продукції (послуг).

Так, сектором, що залучав максимум капіталовкладень протягом усього періоду 2010–2022 рр., була і залишається промисловість, причому періодами з максимальними по структурі інвестиціями в промисловість були 2013, 2014 роки (39 % в загальній структурі) та 2019 рік (40 % в структурі) [4]. Варто зауважити, що обсяг капітальних інвестицій у промисловість не корелює із внеском української промисловості у ВВП, з чого можна зробити висновок про недостатню ефективність інвестицій в промисловість, або про тривале виведення капіталу з тих галузей, які приносять вищу за сировинні галузі додану вартість.

Так, сукупна частка добувної, переробної промисловості та постачання комунальних послуг зазнала поступового скорочення з 22,6 % в 2010 р. до 20,4 % в 2021 і 16 % в 2022 р. [4], що, безумовно, є негативним явищем, хоча варто зауважити, що військові дії, які досі тривають, ймовірно призведуть до суттєвішого скорочення внеску української промисловості у ВВП. Також зауважимо, що добувна промисловість, відповідно даних Держстату, не була і не є переважаючою над переробною як за обсягом інвестицій, так і за вкладом у ВВП за період, що розглядається. Часткове покращення ситуації з промисловим виробництвом може відбутися за рахунок державної грантової програми «Грант на переробне підприємство», започаткованої урядом в 2022 році.

Отже, наведені дані щодо концентрації промислового капіталу в українських підприємствах свідчать про непропорційність між вкладенням капіталу та результатами від його використання, що проявляється на макрорівні у диспропорціях між інвестуванням капіталу та віддачею капіталу у різних галузях. На мікрорівні це проявляється у незадовільній з точки зору стійкості структурі капіталу українських компаній та недостатній капіталізації прибутку. Така ситуація потребує докорінних змін, оскільки виживання країни у воєнний період вимагає підвищеного рівня ефективності використання капіталу як запоруки зростання і повоєнного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Ukraine. Third rapid damage and needs assessment RDNA3. Звіт Світового банку. Грудень 2023 р. URL: <https://documents.worldbank.org/pt/publication/documents-reports/documentdetail/099021324115085807/p1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a>
2. Людський капітал України та розвиток бізнесу: як зберегти та примножити? Економічна правда. 24.01.2024. URL: <https://epravda.com.ua/publications/2024/01/24/708883/>
3. M&A радар Ukraine. Аналіз ринку M&A угод. KPMG. URL: <https://kpmg.com/ua/uk/home/insights/2021/08/ma-radar.html>
4. Показники діяльності суб'єктів господарювання. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

336.71:005.334](477)(045)

БЕЗПАЛЕНКО Ольга Володимирівна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри фінансів,

зав. каф. фінансів,

ВНЗ «Київський університет ринкових відносин»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8944-4673>

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Фінансова стійкість банків є особливо актуальною в умовах війни. Банківські установи впливають на інвестиційний клімат країни та міжнародні і внутрішні фінансові потоки, на розвиток підприємництва та інфраструктуру, суспільний добробут в країні.

Стресостійкість - це система заходів і методів, за допомогою яких визначається потенціал фінансових, а саме, банківських установ та здатність протистояти кризам і уникати значних втрат у випадку різких коливань на ринку. Їх значення та відповідне місце у рейтингу проявляється у достатньому рівні капіталу, якісній структурі активів та портфелю роздрібних депозитів, варіативності джерел доходів, здатності своєчасно і повному обсязі виконувати свої фінансові зобов'язання та налагодженій системі ризик-менеджменту.

Стрес-тестування банків, страхових компаній, інвестиційних фондів та інших учасників ринку оцінює здатність витримувати серйозні фінансові потрясіння та протистояти кризовим ситуаціям; дозволяє визначити ситуацію, спрогнозувати і передбачити девальвацію гривні, динаміку розвитку фондових ринків, ринків капіталу в цілому; вплинути на відсоткові ставки; дає можливість виявити слабкі місця, мінімізувати ризики, визначити фінансові потреби суб'єкта господарювання, підвищити рівень довіри населення та юридичних осіб шляхом оприлюднення результатів діяльності фінансових установ.

В Україні оцінка стійкості та стрес-тестування для найбільших банків здійснюється Національним банком України щомий рік поспіль. Вихідними даними для аналізу та оцінки є офіційна статистика банківської діяльності за відповідні періоди. Загальний бал рейтингу банків визначається як середнє арифметичне балів, отриманих банком за трьома групами показників: стресостійкість банку, лояльність вкладників та оцінка аналітиків (рис. 1)

Рис. 1 Складові та показники рейтингової оцінки стресостійкості банків
Джерело: згруповано автором за даними [1]

Найбільш стресостійкими банками станом на 2 квартал 2024 року визнано Укрсиббанк, Креді Агріколь Банк, Райффайзенк, Кредобанк, ОТП банк [1].

Порівнюючи показники стресостійкості 3 найбільших банків в Україні, варто зазначити, що загальний бал найвищий у Креді Агріколь Банк (табл. 1). При цьому за показниками ліквідності та масштабу діяльності серед 3 представлених банків ця банківська установа займає 3 місце. Приватбанк має кращі позиції по показниках ліквідності та по масштабу діяльності, але найгірші – за показниками залежності від вкладів фізичних осіб, достатності капіталу та має загальний бал 3,45. Варто звернути увагу, що утримувати свої позиції банкам проблематично, враховуючи умови економічно-політичної ситуації в Україні та світі та викликів війни, тому спостерігаємо зміну рейтингових місць за різними періодами.

Таблиця 1
Порівняльна характеристика банків за рейтингами стресостійкості у 2 кварталі 2024 року, млн.грн.

	Укрсиббанк		Креді Агріколь Банк		Приватбанк	
	Стресостійкість	бали	Стресостійкість	бали	Стресостійкість	бали
Загальний бал	-	4,19	-	4,42	-	3,45

«ІННОВАЦІЙНІ ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ТА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НА ФІНАНСОВИХ РИНКАХ»

Залежність від вкладів фізичних осіб	30.75	3	30.75	5	68.51	1
Якість фондування	-	5	-	5	-	3
Прибутковість	5,72	4,33	5,72	5	12,04	5
	42,61		42,61		22,22	
	4,47		4,47		8,85	
Ліквідність	12,62	4,33	12,62	4	17,12	5
	53,94		53,94		87,07	
	356,26		356,26		422,86	
Достатність капіталу	12,66	4,33	12,66	3,33	12,78	2,67
	37,71		37,71		21,46	
	18,85		18,85		10,73	
Масштаб діяльності банку	-	4,29	-	3,82	-	5

Джерело: сформовано автором за даними [1]

Таким чином, важливість оцінки стресостійкості за визначеними показниками полягає у можливості передбачити банкрутство банків, провести своєчасні санаційні заходи; своєчасно відреагувати на фінансові проблеми банку, створити умови для покращення їх стійкості. Низька стресостійкість банку може призвести до фінансової кризи та порушення економічної рівноваги, до зміни боргового навантаження держави, суб'єктів господарювання та населення. Тому своєчасно проведене стрес-тестування допоможе формуванню стабільної та ефективної банківської системи.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Міністерства України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://minfin.com.ua/banks/rating/>

РОЛЬ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У ФІНАНСУВАННІ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОТРАНСПОРТУ

Перехід на електротранспорт є одним з ключових напрямків у боротьбі зі зміною клімату і забрудненням навколишнього середовища. Однак великі інвестиції, необхідні для розвитку цієї галузі, часто перевищують можливості державного бюджету. Саме тому державно-приватне партнерство (ДПП) представляється ефективним інструментом для залучення додаткових фінансових ресурсів та прискорення переходу на електротранспорт. Але, як зазначає О. Сімсон, в Україні «...не реалізуються пріоритетні напрями інноваційної діяльності; не працюють механізми державної фінансової підтримки через неузгодженість виділення коштів на такі цілі з бюджетним та податковим законодавством; не має розгалуженої інноваційної інфраструктури» [1].

Переваги ДПП у розвитку електротранспорту. До переваг державно-приватного партнерства можна віднести такі як, залучення додаткових інвестицій, ефективність управління, трансфер технологій, розподіл ризиків і швидкість реалізації проектів. Давайте розглянемо кожен із них:

- **Залучення додаткових інвестицій:** Приватний сектор може забезпечити значні інвестиції в розвиток інфраструктури зарядки, виробництво електромобілів та пов'язаних технологій.

- **Ефективність управління:** Приватні компанії, як правило, більш ефективні в управлінні проектами та досягненні поставлених цілей.

- **Трансфер технологій:** Співпраця з приватним сектором сприяє швидкому впровадженню нових технологій та інновацій.

- **Розподіл ризиків:** Ризики проекту розподіляються між державою та приватним сектором, що зменшує фінансові втрати для кожної зі сторін.

- **Швидкість реалізації проектів:** ДПП дозволяє прискорити процес прийняття рішень та реалізації проектів.

Розглянемо також деякі форми Державно-приватного партнерства.

Однією з найпоширеніших форм ДПП у сфері електротранспорту є концесія [2]. У цьому випадку держава передає приватному партнеру право на будівництво, експлуатацію та обслуговування об'єкта інфраструктури, наприклад, мережі зарядних станцій, на певний строк. Приватна компанія інвестує у проект, бере на

себе ризики, пов'язані з будівництвом та експлуатацією, а після закінчення концесійного періоду об'єкт повертається у власність держави.

Іншою поширеною формою ДПП є будівництво-володіння-експлуатація (БВЕ). За цією схемою, приватний партнер фінансує, будує та експлуатує об'єкт інфраструктури, а після закінчення встановленого терміну об'єкт переходить у власність держави. Ця форма ДПП дозволяє залучити приватні інвестиції та передати ризики будівництва приватному партнеру.

Сервісні контракти передбачають, що приватна компанія бере на себе виконання певних послуг, пов'язаних з експлуатацією інфраструктури, наприклад, обслуговування електробусів. Такий підхід дозволяє підвищити ефективність експлуатації транспортних засобів та залучити спеціалізовані компанії.

Спільні підприємства передбачають створення нової юридичної особи, в якій держава та приватна компанія є співвласниками. Така форма ДПП дозволяє об'єднати ресурси та компетенції обох сторін для реалізації складних проектів, наприклад, виробництва електроавтомобілів.[3]

Крім того, можливі й прямі інвестиції приватних компаній у розвиток електротранспорту. Наприклад, компанія може інвестувати у будівництво власної мережі зарядних станцій або придбати акції виробників електромобілів.

Висновки. Державно-приватне партнерство є ефективним інструментом для фінансування розвитку електротранспорту та прискорення переходу до більш чистої енергетики. Однак, для успішної реалізації проектів ДПП необхідно вирішити низку проблем, пов'язаних з розподілом ризиків, корупцією та регуляторними бар'єрами. Держава повинна створити сприятливі умови для розвитку ДПП та забезпечити ефективний контроль за реалізацією проектів.

Список використаних джерел:

1. Сімсон О. Державно-приватне партнерство в інноваційній сфері / О. Сімсон [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vapnu/2011_4/SimsonO.pdf.
2. Государственно-частное партнерство в Украине. – К.: Arzinger, 2009 – С. 18-19.
3. Закон України «Про державно-приватне партнерство» [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>

УДК 330.366:339.17]:355.01

ВИСОЧИН Ірина Володимирівна,

доктор економічних наук, професор кафедри економіки та фінансів підприємства,

Державний торговельно-економічний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1738-8553>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ В ПЕРІОД ВІЙНИ

Сучасні умови господарювання відзначаються високою динамічністю та мінливістю, що ще більше посилюється впливом зовнішніх факторів, зокрема руйнівними наслідками війни, порушенням логістичних ланцюгів, нестабільністю енергетичної системи та демографічними змінами, спричиненими міграцією населення. Функціонуючи під впливом дестабілізуючих факторів, підприємства торгівлі постійно зіштовхуються з безліччю проблем, пов'язаних не тільки з одержанням високих економічних результатів, але і загалом з можливістю залишатися на ринку. Конкурентоспроможними залишаються ті суб'єкти господарювання, які здатні стабільно діяти в такому середовищі, максимально та ефективно використовуючи власні можливості. У зв'язку з цим, дослідження економічної стійкості як основної передумови успішного функціонування підприємства торгівлі в період війни набуває особливого значення.

Термін «стійкість» в економіку був запозичений із математики та фізики, де він зазнавав постійних змін (теорії Ляпунова, Пуанкаре, Лагранжа). Вперше поняття «економічна стійкість» було застосоване при розгляді проблем обмеженості природних ресурсів, які спровокували виникнення енергетичних криз 1973 та 1979 років. Метою концепції економічної стійкості було забезпечення стабільного розвитку світового господарства на основі більш економного й раціонального використання ресурсів [1, с. 101]. Згодом дана концепція була відображена у теорії економічної безпеки держави – «ecosestate» («economic security of state»), основна ідея якої полягала в тому, що економічну стійкість держави можна забезпечити лише за економічної стійкості її компонентів (територій, галузей економіки, підприємств).

Економічна стійкість - це динамічна характеристика, яка охоплює здатність підприємства забезпечувати стабільність функціонування та розвитку відповідно до визначених цілей. Головними характеристиками, властивими поняттю «економічна стійкість підприємства торгівлі», є:

- **стабільність функціонування** - здатність підприємства забезпечувати безперервність торговельної діяльності навіть за несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх умов;

- **адаптивність** - здатність швидко пристосовуватися до змін у ринковому середовищі, зокрема коливань попиту, змін споживчих уподобань та макроекономічних факторів;

- **конкурентоспроможність** - здатність зберігати або посилювати свої позиції на ринку, пропонуючи споживачам цінні пропозиції навіть у складних умовах;

- **ефективність використання ресурсів** - раціональне використання матеріальних, фінансових, трудових та інформаційних ресурсів для досягнення поставлених цілей;

- **стійкість розвитку** - спроможність забезпечувати довгостроковий розвиток шляхом інновацій, розширення асортименту, відкриття нових ринків або покращення бізнес-процесів;

- **здатність до ризик-менеджменту** - вміння передбачати, оцінювати та мінімізувати вплив ризиків, що виникають у процесі торговельної діяльності;

- **інтеграція в бізнес-екосистему** - гармонійна взаємодія з постачальниками, партнерами та клієнтами для створення спільної цінності та підвищення гнучкості;

- **соціальна відповідальність** - дотримання принципів сталого розвитку, етичних норм та підтримка споживачів, співробітників і громади, в якій працює підприємство.

Економічну стійкість підприємства торгівлі слід розглядати як сукупність взаємообумовлених і взаємопов'язаних складових, що формують її структуру (рис. 1).

Рис. 1. Складові економічної стійкості підприємства торгівлі

Джерело: розроблено автором на основі [2, 3, 4, 5]

Викликами для забезпечення економічної стійкості підприємств торгівлі в умовах війни стали: втрати людського ресурсу, матеріальних активів (торговельні та складські приміщення, обладнання, товари тощо), доступу до торговельних і складських об'єктів; логістичні труднощі та порушення ланцюгів постачання; зниження платоспроможного попиту споживачів; скорочення фінансування; непередбачуваність майбутнього розвитку ситуації.

Попри триваючу війну, у 2023 році на ринку роздрібно́ї торгівлі спостерігаємо позитивні зміни, зумовлені кількома важливими економічними факторами [6]:

1. *Макрофінансова стабільність.* Завдяки злагодженій роботі НБУ та Мінфіну у співпраці з країнами-партнерами та міжнародними донорами вдалося забезпечити стабільність валютного та цінового ринку.

2. *Підвищення бюджетних видатків.* Зростання державних витрат, посилене міжнародною фінансовою допомогою та збільшенням податкових надходжень, дало стимул для розвитку споживчого ринку.

3. *Стабільність валютного курсу.* Попри перехід до керованої гнучкості, курс гривні залишався стабільним, що сприяло розвитку імпорту, який відіграє значну роль у структурі роздрібно́ї торгівлі.

4. *Адаптація бізнес-моделей.* Основні гравці ринку ритейлу проявили високу стійкість та адаптивність, змінюючи бізнес-процеси відповідно до викликів війни, таких як фізичні втрати магазинів, енергетична криза, зміни логістики та демографічної структури країни.

Основними механізмами забезпечення економічної стійкості підприємств торгівлі у період війни стали фінансові (оптимізація витрат, управління грошовими потоками в умовах обмеженого фінансування); організаційні (перехід до омніканальних продажів (інтернет-торгівля, мобільні додатки), підтримка ефективної комунікації з постачальниками та клієнтами); інноваційні (впровадження цифрових технологій для управління бізнес-процесами, використання Big Data для прогнозування змін у споживчій поведінці).

Список використаних джерел:

1. Андрійчук О. П., Бурій С.А. Управління економічною стійкістю підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2011. № 6. Т. 1. С. 100-103. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_6_1/100-102.pdf
2. Ястремська О.М., Ястремська О.О. Поняття економічної стійкості підприємства та її кількісне оцінювання. *Бізнес Інформ*. 2020. №11. С. 220-230. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2020-11_0-pages-220_230.pdf
3. Яковенко С.Л., Власенко Т.Ю. Ефективне управління економічною стійкістю підприємства – запорука успішного бізнесу. *Регіональна економіка та управління*. 2018. №2 (20), квітень. С. 102-105. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/646540.pdf>
4. Ківер А. В., Бєлова Т. Г. Складові економічної стійкості підприємства. *Prospects of world science-2020: materials of the XVI International scientific and practical conference*. Sheffield: Science and education LTD, 2020. Vol. 3. P. 5–8. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/handle/123456789/34095>
5. Petrenko A., Artemenko L., Mokhonko H. Assessment approaches of the economic sustainability of industrial enterprises. *Економічний вісник НТУУ "Київський політехнічний інститут"*. 2024. №30. С. 54-60. URL: <https://ev.fmm.kpi.ua/article/view/314258/305141>
6. Корнилюк Р. Оборот сектору роздрібної торгівлі на другий рік повномасштабної війни зріс на 30%. 12.06.2024. URL: <https://blog.youcontrol.market/oborot-siektoru-rozdribnoyi-torgihvli-na-drughii-rik-povnomasshtabnoyi-viini-zris-na-30/>

621.31(477)"364"(045)

ГАНУЩАК Тетяна Валентинівна

*кандидат економічних наук, доцент, доцент,
кафедри економіки та фінансів підприємства
Державний торговельно-економічний університет,*

ПАНЧЕНКО Владислав В'ячеславович

ліцеїст Броварського ліцею №3

РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Забезпечення сталого функціонування та розвитку електроенергетичної галузі в Україні в умовах війни є надзвичайно важливим аспектом національної безпеки, адже енергетична інфраструктура є основою для функціонування держави, зокрема в умовах військових конфліктів. Починаючи з 2014 року, початку збройної агресії на сході України, коли країна-агресор анексувала Крим, енергетична система нашої країни пережила значні зміни і стала об'єктом атак. Однак особливо критичним цей процес став з початком повномасштабного вторгнення агресора в лютому 2022 року. Наслідки війни для електроенергетичної галузі України включають руйнування інфраструктури, зниження потужностей, дефіцит палива та порушення звичних шляхів постачання енергоресурсів. Водночас, через необхідність забезпечення життєдіяльності країни в умовах бойових дій, були вжиті заходи для збереження функціонування енергетичної системи, серед яких – диверсифікація джерел енергії, модернізація та відновлення існуючих об'єктів енергетичної інфраструктури, інтеграція в європейську енергомережу та активне використання відновлювальних джерел енергії. Незважаючи на складні умови під час війни, Україна змогла зберегти стабільність електропостачання на значній частині території, а також продовжує роботу з відновлення зруйнованих об'єктів. Розвиток енергетичної галузі в умовах війни є надзвичайно складним та важливим для збереження економічної та оборонної спроможності країни.

Українська енергосистема складається з магістральних ліній електропередачі та потужностей з генерації. Лінії знаходяться у власності держави та не підлягають приватизації. Потужності з генерації – здебільшого також знаходяться в державній власності, в тому числі ГЕС та АЕС, частка ТЕС та ТЕЦ. Тим не менш в приватній власності є велика кількість ТЕС та ТЕЦ, джерел відновлюваної енергії – вітрових та сонячних електростанцій, а також існують декілька ТЕЦ, що знаходяться в комунальній формі власності. [1]

Найбільшими ДРЕС в Україні є: Вуглегірська, Старобешівська, Курахівська, Слов'янська (Донецька область), Криворізька-2, Придніпровська (Дніпропетровська область), Бурштинська (Івано-Франківська область), Запорізька (Запорізька область), Ладижинська (Вінницька область), Трипільська (Київська область) та ін. В Україні працюють такі потужні атомні електростанції як Запорізька, Південноукраїнська, Рівненська, Хмельницька. Основні гідроелектростанції розташовані на Дніпрі – Дніпрогес, Кременчуцька, Каховська, Середньодніпровська, Канівська та Київська; на Дністрі – Дністровська, на річці Ріка в Закарпатській області – Тербле-Ріцька.

Станом на лютий 2022 року українська енергетична галузь була однією з найпотужніших у Європі, і залишається такою зараз, незважаючи на значні пошкодження в результаті війни. Україна входить у топ-10 країн Європи за встановленою потужністю електрогенерації, у топ-3 видобувників газу, має найбільші підземні газові сховища в Європі. Україна має одну з найвищих часток вуглецево-нейтральної генерації в Європі. Близько 70% електроенергії виробляється за рахунок атомної, гідро і відновлювальної генерації. До початку повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року Україна забезпечувала себе власними ресурсами у вугіллі на 75%. На ринку газу Україна забезпечувала себе власним ресурсом на 67%, а решту імпортувала з Європейського союзу у диверсифікованого кола постачальників. Енергобезпеку України значно посилюють великі підземні сховища газу. Близько 4% генеруючої потужності зруйновано під час бойових дій, ще 35% потужності знаходиться на окупованих територіях. [2]

В українській енергетичній галузі працює приблизно 450 тисяч осіб, що становить 3% від населення, при цьому знаходиться на першому місці серед платників податків в державний бюджет, забезпечуючи формування майже чверті від усього бюджету країни. Енергетичний сектор формує 8% ВВП, а за рівнем споживання Україна знаходиться на 28 місці в світі. [1]

Станом на червень 2023 року прямі збитки завдані інфраструктурі української енергетики, за попередніми оцінками, складають 8,8 млрд. дол., поточні прямі збитки теплової електрогенерації на рівні 2,5 млрд. дол. для ТЕС та 333 млн. для ТЕЦ. Прямі збитки від пошкоджень гідроелектростанцій та гідроакумулювальних електростанцій (ГАЕС) наразі оцінені в 965 млн. дол. На початку червня 2024 року була повністю зруйнована Каховська ГЕС. Прямі збитки від її руйнування оцінено в 586 млн. дол., а річні економічні збитки завдані державному підприємству «Укргідроенерго» складають понад 100 млн. дол. Потреби на побудову нової ГЕС аналогічної потужності складуть близько 1 млрд. дол. найбільша в Європі АЕС – Запорізька (потужність ЗАЕС складала понад 10% всієї потужності Української енергосистеми до повномасштабного вторгнення) – залишається окупованою і зберігає обмежену керованість з боку ДП «НАЕК Енергоатом». Окупована атомна

станція не здійснює відпуску електроенергії, а свої внутрішні потреби забезпечує з української енергосистеми, а також від дизель-генераторів у аварійних випадках. [3]

Для України розвиток енергетичної безпеки є невід'ємною частиною якості життя населення й однією з умов повернення додому тимчасово переміщених осіб. Можемо стверджувати, що країни-члени Європейського Союзу та Україна як кандидат у члени Європейського Союзу, зробили великий внесок у глобальний енергетичний перехід і уже досягли значного прогресу і мають величезний потенціал розвитку у напрямку енергетичної системи. Євроінтеграційне спрямування України дає можливість: використання системи підземних сховищ газу європейськими підприємствами; використання експортного потенціалу електроенергетики; розвитку наукового потенціалу в атомній енергетиці та можливість надання наукоємних послуг іншим країнам з питань розвитку енергетичної галузі. Для переходу до зеленої енергетики необхідно сконцентруватися зменшенні викидів парникових газів, підтримці досліджень і розвитку у сфері відновлюваних джерел енергії і підвищенні енергоефективності. За останні роки багато країн робили спроби переходу до зменшення залежності від вугілля та інших джерел енергії, які спричиняють великі викиди парникових газів. Сприяли розвитку відновлюваних джерел енергії та енергоефективних технологій. Так, у Німеччині є програма «Енергетичний перехід», яка передбачає будівництво вітрових та сонячних електростанцій, підвищення енергоефективності. Швеція відома розвитком гідроенергетики та вітрової енергії. Данія також активно використовує вітрову енергію. Ця країна розвинула вітрову енергію.

Отже, враховуючи вище викладене можна зробити наступні висновки та пропозиції:

1. Розвиток електроенергетичної галузі в Україні під час війни має вирішальне значення для забезпечення національної безпеки та економічної стабільності.
2. Незважаючи на численні руйнування та виклики, система електропостачання залишається функціональною завдяки швидкому реагуванню, оновленню інфраструктури, диверсифікації джерел енергії та інтеграції з європейською енергетичною мережею.
3. Особливу роль відіграють відновлювальні джерела енергії та оперативна адаптація до нових реалій. Проте для подальшого ефективного розвитку галузі необхідно зосередитися на відновленні пошкодженої інфраструктури, залученні інвестицій та посиленні співпраці з міжнародними партнерами.
4. Комплексний підхід до модернізації енергетичних об'єктів дозволить забезпечити стійке і надійне електропостачання в майбутньому.
5. Нашій країні необхідно: пристосувати законодавство до відповідних вимог країн-членів Європейського союзу, створити прозорий енергетичний ринок, підвищити конкурентоспроможність українських підприємств; провести заміщення

нафтопродуктів синтетичним паливом, збільшувати зелену енергетику, виробництво та експорт водню, стимулювати використання екотранспорту, а вітчизняних підприємств до ефективного використання енергоресурсів та виробництва енергоефективного обладнання, обліку енергоресурсів.

6. Необхідно розвивати сучасні інноваційні технології у галузі електроенергетики, які допоможуть зменшити витрати енергії та споживання ресурсів. Сприяти залученню іноземних інвестицій та брати участь у грантових програмах, що відкриє нові можливості для модернізації інфраструктури та розвитку відновлюваних джерел енергії.

7. Інтеграція української енергетики до європейського ринку сприятиме розвитку енергетичної безпеки України, оскільки буде можливість диверсифікувати джерела постачання енергії та забезпечити більшу стабільність енергетичного сектору. Коли Україна стане членом Європейського союзу, то прискорить перехід до екологічно чистих джерел енергії і сприятиме зменшенню викидів парникових газів. Це покращить екологічну ситуації у світі в цілому і відповідає загальній стратегії зменшення впливу на зміну клімату. Адаптування енергетичної безпеки України до європейського рівня вплине на розвиток науки та освіти також. Це дасть можливість розширити спектр досліджуваних питань на конференціях, вебінарах, круглих столах. Питання євроінтеграції необхідно висвітлювати у монографіях, наукових фахових статтях та інших наукових працях.

8. Членство України у складі Європейського союзу є загально вигідним як для країн-членів, так і для України в процесі забезпечені енергетичної безпеки. Це свідчать про важливість інтеграції української енергетики з європейським енергетичним простором.

Таким чином, галузь має потенціал для відновлення та сталого розвитку, що є надзвичайно важливим для функціонування країни в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Енергетика України: ключ до економічного зростання URL: <https://blog.youcontrol.market/ieliektroienierghietika-ukrayini-stan-i-pierspiektiv/>
2. Проект плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Енергетична безпека» URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/energy-security.pdf>
3. Звіт про прямі збитки інфраструктури та непрямі втрати економіки від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на червень 2023 року. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/09/lune_Damages_UKR -Report.pdf

УДК 338.31:658

КЛИМАШ Наталія Іванівна

*кандидат економічних наук, доцент кафедри
економіки та фінансів підприємства*

Державний торговельно-економічний університет

orcid.org/0000-0002-0604-5344

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Аграрний сектор посідає чільне місце в економічній системі України, що пов'язано із рядом об'єктивних обставин: наявністю родючих земель, помірного клімату, багатовікового досвіду людей щодо обробітку землі, значної кількості річок та вихід до Чорного моря, що спрощує транспортування продукції до кінцевого споживача.

Українські аграрії забезпечують не лише внутрішній, а й, значною мірою, світовий ринок аграрною продукцією. Так, за даними порталу «Слово і діло» [1] у січні-вересні 2024 р. Україна експортувала вже 53,95 млн тонн аграрної продукції, найбільше – кукурудзи (21,82 млн тонн) та пшениці (16,33 млн тонн). Також було продано 4,47 млн тонн соняшникової олії, 3,48 млн тонн шроту, 2,86 млн тонн ріпаку, 2,69 млн тонн ячменю, 1,88 млн тонн соєвих бобів, 0,25 млн тонн соєвої олії та 0,17 млн тонн соняшникового насіння.

Вітчизняні аграрії працюють у надзвичайно складних умовах, що впливає на їх економічну стійкість та прибутковість. Забруднені території, у результаті ведення воєнних дій, значною мірою впливають на можливість ведення як посівної компанії, так і догляду за рослинами та збору врожаю.

За результатами проведеного дослідження [2, с. 38] в Україні з 24 лютого 2022 р. відбуваються повномасштабні бойові дії з порушеннями ґрунтового покриву. Ці порушення охоплюють дві групи:

- первинні – прямі механічні деформації ґрунтового покриву, теплове забруднення; захаращення поверхні.
- вторинні – ті, що спричинені наслідками невиконання стратегічних заходів поствоєнного відновлення – підтоплення, засолення, ерозійні процеси, пірогенна деградація, дегуміфікація тощо.

Воєнні дії спричиняють ряд механічних, фізичних та хімічних впливів на ґрунтовий покрив. Такі впливи призводять до руйнування структури та функцій ґрунтової екосистеми, ведуть до погіршення фізикогеохімічних властивостей. Для різних типів військових об'єктів комплекси порушень можуть різнитись від виду і типів бойових дій, порушень рельєфу поверхні, ґрунтів (воронки вибухів, наслідки

руху бойової техніки), захисних споруд (окопів, бліндажів, вогневих точок, протитанкових споруд тощо), забруднення верхніх горизонтів ґрунтового покриву продуктами бойової діяльності, захаращенням поверхні (залишками бойової техніки, захисних споруд, осколками тощо). Знищення рослинності, порушення ґрунтового покриву, дефіцит природного зволоження, опустелювання є поширеними наслідками воєнно-техногенного навантаження. Внаслідок цього різко скорочуються біологічні популяції та види, а втрата біорізноманіття посилюється зміною структури та функцій ландшафтів.

З метою очищення земель варто формувати заходи державної підтримки та підтримки країн-партнерів, які будуть направлені на відновлення сільськогосподарських земель та повернення їм природних властивостей.

Так, за бюджетною програмою «Компенсація витрат на гуманітарне розмінування земель сільськогосподарського призначення» у державному бюджеті на 2024 рік передбачено 3 млрд грн. [3]. За ці кошти оператори змагатимуться на тендерах Prozorro, що закладе основу для розвитку цього ринку в Україні. На розмінування обраних ділянок буде оголошено тендер, за результатами якого оператор-переможець отримає відповідні кошти. Подати заявку на розмінування за бюджетні кошти зможуть лише фермери, які офіційно працюють і платять податки. Кабінет міністрів України затвердив механізм оплати послуг операторів та визначив відсоток вартості розмінування, який буде компенсовано аграріям. Особливу роль у виборі пріоритетних територій для розмінування відіграватимуть громади.

Ведення фінансово-господарської діяльності підприємствами агробізнесу, в умовах воєнного стану, потребує забезпечення джерелами фінансування та пошук прийнятних умов залучення капіталу. Розглянемо програми державної підтримки агробізнесу за сучасних умов.

У 2024 році запроваджено нову державну програму «Доступний факторинг» [4], яка стала ще одним важливим інструментом підтримки та розвитку мікро, малого та середнього бізнесу в Україні в умовах продовження військової агресії. Фінансова підтримка суб'єктів господарювання за договорами факторингу передбачає компенсацію процентної ставки за факторинг на рівні до 13% річних. Уповноважений фактор надаватиме факторинг суб'єкту господарювання на суму до 95% дебіторської заборгованості, але обсяг фінансування не може перевищувати 150 млн. грн., включаючи кошти, отримані за програмами «Доступні кредити 5-7-9%» та «Доступний фінансовий лізинг 5- 7-9%».

За бюджетною програмою «Фінансова підтримка сільськогосподарських товаровиробників» [3] на розвиток галузі буде залучено фінансування. Програма спрямована на забезпечення продовольчої безпеки держави, підтримку фінансової стабільності сільгоспвиробників шляхом відновлення та модернізації меліоративних систем, а також підвищення ефективності та продуктивності

господарювання. Бюджетні кошти спрямовуватимуться на надання державної підтримки у вигляді бюджетної дотації сільськогосподарським товаровиробникам, які використовують меліоровані землі та ведуть сільськогосподарську діяльність із застосуванням гідротехнічної меліорації, підвищення ефективності сільського господарства в умовах зміни клімату, стимулювання збільшення меліорованих земель і збільшення валового виробництва сільськогосподарської продукції.

Бюджетною програмою «Підтримка фермерських господарств та інших сільськогосподарських товаровиробників» [5] передбачено виділення 796,0 млн грн шляхом надання бюджетної дотації з одиниці сільськогосподарських угідь (1 га) для здійснення сільськогосподарської діяльності. Отримувачами бюджетних коштів є сільськогосподарські товаровиробники – юридичні особи незалежно від організаційно-правової форми або фізичні особи-підприємці станом на дату подання заявки, які провадять господарську діяльність на територіях, включених до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, затвердженого наказом Мінреінтеграції, та для яких не визначена дата завершення бойових дій (припинення можливості бойових дій), зокрема територіях: можливих бойових дій; активних бойових дій; активних бойових дій, на яких функціонують державні електронні інформаційні ресурси.

Отже, забезпечення економічної стійкості виробників агропродукції може бути досягнене лише із застосування системних, професійних та виважених рішень менеджерів підприємств, інвесторів, держави та зацікавленого кола осіб у сталому розвитку аграрного сектору економіки України.

Список використаних джерел:

1. Скільки зернових Україна експортувала під час повномасштабної війни. Портал «Слово і діло». URL: <https://bit.ly/3OENvZj> (дата звернення 29.11.2024 р.)
2. Забруднення земель внаслідок агресії росії проти України. / О. Голубцов, Л. Сорокіна, А. Сплодитель, С. Чумаченко. Київ: ГО "Центр екологічних ініціатив «Екодія», 2023. 154 с. URL: <https://app.bitly.com/Bobuhz2yz6T/links/create> (дата звернення 27.11.2024 р.).
3. Про Державний бюджет України на 2024 рік: Закон України від 09.11.2023 № 3460-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text> (дата звернення 27.11.2024 р.).
4. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. Нові можливості для українського бізнесу: запущено програму держпідтримки «Доступний факторинг». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/novi-mozhlyvosti-dlia-ukrainskoho-biznesu-zapushcheno-prohramu-derzhpidtrymky-dostupnyi-factorynh> (дата звернення 27.11.2024 р.).
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників шляхом виділення бюджетних субсидій з розрахунку на одиницю оброблюваних угідь» від 16.08.2024 № 938 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/938-2024-%D0%BF/print> (дата звернення 30.11.2024 р.).

УДК 336.76

КОРНІЄНКО Антоніна Петрівна

викладач вищої категорії,

Таращанський технічний

та економіко-правовий фаховий коледж

ІННОВАЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Фінансовий ринок – це сукупність ринкових відносин, що забезпечують сферу обертання за допомогою акумуляції грошових коштів, їх перерозподіл між суб'єктами ринку, де об'єктами угод є капітали в різних формах. Фінансовий ринок у сучасному світі є однією з ключових платформ для економічного зростання. Інноваційні інструменти, які з'являються завдяки швидкому розвитку технологій, залишають двигуном зміни у фінансовому секторі, сприяючи підвищенню прозорості, швидкості та ефективності фінансових операцій.

У зв'язку з воєнним станом фінансовий ринок України зазнає значних викликів, зокрема ці складні умови спонукають до радикальних змін та інновацій у секторі. Основним спектром розвитку при цьому є діджиталізація, яка стала необхідним інструментом при здійсненні операцій обміну інформацією в умовах війни. Використання сучасних електронних платіжних систем та цифрових технологій набуває зручності, підвищенні ступеня захисту та ефективності фінансових операцій. Одним із важливих напрямків розвитку на фінансовому ринку під час воєнного стану є підвищення доступності фінансових послуг.

Для полегшення фінансового становища людей, які зазнають фінансових труднощів, забезпечується доступ до різноманітних фінансових послуг. При цьому людям надається можливість отримувати фінансові послуги зручним для них способом, використовуючи віртуальні комунікаційні технології.

Постійні зміни технологічного способу виробництва закономірно супроводжуються інноваціями у фінансовій сфері, які, у свою чергу, мають властивість сприяти інноваційному оновленню бізнесу. Сучасні тенденції глобалізації та формування цифрової економіки переводять фінансові інновації на якісно новий щабель розвитку. Фінансові інновації – це нові або удосконалені фінансові технології, послуги, продукти, організаційні форми, які є результатом інноваційної діяльності і у фінансовій сфері несуть у собі позитивний ефект для функціонування економіки. До найвідоміших фінансових інновацій XX ст. можна віднести появу кредитних карт і багатофункціональних банкоматів, мереж безготівкових розрахунків та платежів, безготівкового обігу фінансових інструментів та емісії електронних грошей, поширення віртуальних банків та електронних гаманців та ін. Початок XXI ст. приніс появу терміналів швидких

розрахунків ібох і мобільного банкінгу, криптовалют і технології блокчейн, цілого комплексу інновацій, об'єднаних назвою «фінтех». Фінтех або фінансові технології (англ. – FinTech) – це ціла галузь, що складається з компаній, які використовують інноваційні фінансові технології і складають конкуренцію традиційним фінансовим продуктам і послугам банків та інших фінансових посередників. Їхня поява стала можлива завдяки прискоренню глобалізації та поглибленню економічної взаємодії суб'єктів на усіх рівнях, поширенню інтернет-мереж і рівня комунікацій, посиленню економічної мобільності й розвитку інноваційного підприємництва. Фактично фінтех руйнує монополію фінансових посередників на надання фінансових послуг і створює могутній імпульс для оновлення фінансового інструментарію, що обслуговує бізнес.

У світлі глобалізації та швидкого технологічного прогресу, фінансові ринки зазнають значних змін, викликаних впровадженням нових технологій, таких як блокчейн, штучний інтелект та мобільні платежі. Такі інновації не лише оптимізують фінансові процеси, але й сприяють зростанню ринкової ефективності, доступу до фінансових ресурсів та зниженню витрат. Водночас, застосування новітніх інструментів супроводжується зростаючими ризиками та викликами для регуляторів, що вимагає розробки адаптивних стратегій управління та контролю.

Використання фінтеху є перспективним у пошуку альтернативних джерел фінансування бізнесу, особливо – інноваційного (наприклад, на основі краудфандингу, кредитування P2P тощо), розвитку страхування та ризик-менеджменту, торгівлі і розрахунків. Найбільш перспективними напрямками розвитку фінансових технологій є робота з хмарними технологіями, біг-дата, безконтактними мобільними технологіями, біометрією, блокчейн, штучним інтелектом тощо. Щодо розвитку інноваційного підприємництва, то використання можливостей фінтеху доцільно за такими напрямками: пошук джерел фінансування (P2P-кредитування, краудфандинг); розрахунки та платежі (P2P-платежі на 94 основі онлайн-платформ, сервіси B2B-переказів, хмарні каси, старт-термінали, сервіси масових виплат); управління бізнесом та фінансовий інжиніринг (хмарні додатки з фінансового планування, сервіси цільових накопичень, робо-едвайзинг, алгоритмічна біржова торгівля та ін.).

За типом фінансових інструментів інноваційні інструменти фінансового ринку класифікують як: 1) Фінтех-продукти (мобільні платежі, розумні додатки для управління фінансовими активами тощо); 2) Фінансові токени (криптовалюти, стабільні коїни, NFT); 3) Фінансові деривативи (опціони, ф'ючерси, свопи); 4) Платіжні системи (крипто платежі, цифрові гроші, безконтактні або віртуальні карти) [2].

Вибір цих інноваційних фінансових інструментів для подальших досліджень обґрунтований їхньою актуальністю для сучасної України в умовах війни та їхньою технологічною спрямованістю. Вони спираються на новітні ІТ технології, що

забезпечує їхню ефективність, надійність та доступність в умовах, коли традиційні фінансові інструменти можуть виявитися недостатньо ефективними. Дослідження цих інструментів дозволить виявити їхній вплив на економічну та соціальну стабільність країни та створить підґрунтя для того, щоб запропонувати шляхи їхнього оптимального використання для підтримки економіки та суспільства.

Поняття «інноваційний інструмент фінансового ринку» як новий або вдосконалений фінансовий інструмент, впровадження якого істотно змінює процеси купівлі-продажу, управління ризиками або залучення капіталу. Інноваційні інструменти фінансового ринку можуть включати як нові типи фінансових активів, зобов'язань та похідних інструментів, так і вдосконалені версії існуючих інструментів, що використовують передові технології або нові методи управління. Вони можуть сприяти досягненню однієї з наступних задач:

підвищенню ефективності ринку; зниженню витрат; – поліпшенню доступу до фінансових ресурсів чи збільшенню прозорості та надійності фінансових операцій.

Застосування інноваційних інструментів фінансового ринку, хоча й має численні переваги, може також призводити до певних негативних наслідків. Наведемо деякі потенційні негативні аспекти: підвищений ризик та невизначеність (ризик, важко оцінити через їх новизну та складність); системні ризики; регуляторні виклики (виклики для регуляторів щодо моніторингу та контролю); інформаційна асиметрія (введення нових фінансових інструментів може погіршити інформаційну асиметрію між учасниками ринку, коли одна сторона має значно більше інформації про продукт ніж інша, що може призводити до несправедливих переваг і ризиків для менш поінформованих інвесторів).

Наступного 2025 року в Україні планують запустити у тестовому режимі електронну гривню. Е-гривня – це електронна форма грошової одиниці України, емітентом якої є Національний банк України. Таким чином, е-гривня є фіатною валютою, яка обмінюватиметься на готівкові або безготівкові кошти у співвідношенні 1:1.

Вона являє собою цифрову валюту, засновану на технології розподілених даних, подібних до блокчейну. Приєднатися до тестування зможуть усі охочі, проте терміни його впровадження залежатимуть від багатьох факторів. НБУ враховує готовність фінансового ринку до участі у проєкті. Перед запуском банк повинен знайти технологічного партнера, який розробить необхідне рішення для тестування е-гривні з урахуванням вимог регулятора та надасть відповідну інфраструктуру. Тестування пройде у відкритому середовищі, де братимуть участь реальні користувачі та постачальники фінансових послуг. Основою для роботи цифрової валюти стане технологія DLT (технологія розподіленого реєстру), яка є базами даних, що розповсюджуються між учасниками без необхідності централізованого управління. Прикладом такої технології є блокчейн та криптовалюти.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 32 (МСБО 32). Фінансові інструменти: подання IASB; Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_029#Text
2. НБУ планує провести відкрите тестування е-гривні в 2025 році. URL: https://ilenta.com/uk/crypto/crypto_11977.html
3. Сундук Т.Ф., Івашко О.А., Чорновол А.О. Розвиток інноваційних фінансових інструментів та їхній вплив на глобальні фінансові ринки. Економіка, фінанси, право. 2023. № 10. С. 80-83.

УДК 316.4.06

КОСТЮК Віра Степанівна

*кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки,
Уманський національний університет садівництва*

<https://orcid.org/0000-0002-5311-9617>

ЧИННИКИ СОЦІАЛЬНИХ РИЗИКІВ ТА МІНІМІЗАЦІЯ ЇХ ВПЛИВУ НА ДОБРОБУТ НАСЕЛЕННЯ

Поняття ризику характеризується багатоаспектністю, а тому є категорією різних галузей наукового знання: філософії, права, економіки, соціології, психології, управління. Аналізуючи думки різних авторів, можна зазначити, що ризик – це міра потенційної небезпеки настання відповідних небажаних подій, або міра очікуваної невдачі, можливості втрати певних цінностей. З одного боку, можна сказати, що всі ризики є соціальними, оскільки проявляються в суспільстві, з іншого – виокремлюють суто соціальні ризики, тобто такі, які об’єктивно порушують життєдіяльність особи, пов’язані з обмеженням можливості людини реалізувати свої права, задовольняти свої потреби, володіти базовим рівнем економічної самостійності та соціального благополуччя тощо. Соціальний ризик як соціальне явище поєднує у своїй структурі ризики, що проявляються у різних сферах життєдіяльності людини. Це – демографічні ризики; ризики у сфері зайнятості (втрата роботи, неповна зайнятість, неадекватна зайнятість); ризики бідності (низький рівень доходів та витрат, низький рівень матеріальної забезпеченості); ризики втрати здоров’я, працездатності; ризики обмеження життєдіяльності та низхідної соціальної мобільності; нерегульована трудова міграція; соціальна нестабільність; незадовільний екологічний стан та його погіршення тощо [1].

Визначення чинників соціальних ризиків, конкретних шляхів щодо їх попередження та мінімізації негативних наслідків є однією з найбільш гострих і актуальних завдань, вирішення яких є необхідною умовою для збереження людського потенціалу у воєнний період та в час повоєнного відновлення. Адже поширення соціальних ризиків спричиняє негативні зміни якості та рівня життя людей, їх добробут, деформацію самої соціальної сфери, виступає гальмом на шляху створення сприятливих умов для розширеного відтворення людського капіталу.

Можна виділити три найважливіші групи чинників, що продукують соціальні ризики – економічні, соціальні, політико-правові. Економічні чинники:

- рівень життя;
- матеріальна забезпеченість;

- зайнятість
- Соціальні чинники:
 - умови життя, сім'я;
 - рівень освіти і культури;
 - ЗМІ, мораль і традиції суспільства.
- Політично-правові чинники:
 - політичний устрій;
 - норми правової системи;
 - соціально-правова політика;
 - війни, конфлікти.

Таблиця 1

Перелік соціальних ризиків та їх чинників в Україні, що поширюються в період війни

Соціальні ризики	Чинники формування
Дефіцит якісних робочих місць	Структурна, макроекономічна та інституційна кризи
Звуження демографічного потенціалу	Демографічна кризи
Розбалансованість ринку праці	Неузгодженість ринку праці та освітніх послуг
Зубожіння, поляризація населення	Недосконалість інститутів ринку, соціальних фондів; тінізація економіки
Криза системи соціального захисту	Недосконалість інституту; демографічне навантаження
Зростання навантаження на соціальні фонди	Брак ресурсів на тлі зростання кількості вразливих категорій населення
Зниження доступності медичних послуг	Масштабні кризи, складність доступу до послуг

Джерело: [2].

Війна внесла суттєві зміни в функціонування вітчизняної соціально-економічної сфери та загострила існуючі проблеми і соціальні ризики. Це означає, що соціальний ризик використовується у розрізі набуття людиною права на соціальний захист, тобто як ймовірність настання певних об'єктивних соціально-економічних обставин, внаслідок яких людина потребуватиме допомоги з боку держави. Соціальному захисту належить ключова роль у створенні сприятливих умов для мінімізації соціальних ризиків. Він є рушійною силою підтримання рівня і якості життя у воєнний період та провідним фактором соціального включення та згуртованості.

Війна посилила ризики, пов'язані з добробутом населення. Одним із найвідчутніших негативних наслідків кризи, спричиненою війною, є втрати доходів населення, передусім працездатного. Поряд із зменшенням номінальних доходів погіршення фінансового стану населення зумовлює дія інфляційних ризиків. За даними Світового банку за період війни в Україні рівень бідності виріс вдесятеро та за їх песимістичними прогнозами до кінця поточного року частка бідних в країні

збільшиться до 25%, а до кінця наступного року ця цифра може зрости до 55% [3]. Серед працюючого населення, основним джерелом доходів яких є заробітна плата, зменшення її в період війни не відчули лише 20,5% працюючих громадян.

Соціальні ризики сучасної України у значній мірі пов'язані з масштабними інфраструктурними втратами в наслідок війни. За період повномасштабної війни пошкоджено або зруйновано понад 3 тисячі освітніх закладів, 907 закладів культури, 168 спортивних закладів та 95 релігійних об'єктів. У 2022 році завдані значні збитки житловому фонду, зокрема, пошкоджено або зруйновано 149.3 тис житлових будинків. Усі ці руйнації загострюють групи ризиків у сфері якості та доступності соціальних послуг. Зниження доступності соціальних послуг прямо впливає на зниження відтворюваності людського капіталу, погіршення його якісних характеристик.

Аналіз сучасних соціальних ризиків в Україні показав, що воєнні дії на території країни поширюють потенційну небезпеку в різних сферах життєдіяльності людини. Та головним соціальним ризиком в цих умовах є ризик втрати людського життя як на фронті, так і в тилу через постійні ворожі обстріли. Тому пошук конкретних шляхів щодо попередження соціальних ризиків та мінімізації їх наслідків, для збереження людського потенціалу у воєнний період та в час повоєнного відновлення можливий лише за однієї головної умови – закінчення російсько-української війни, яка є однією з найбільш гострих і актуальних проблем сучасності.

Список використаних джерел:

1. Шамілева Л.Л. Визначення та інтегральна оцінка соціальних ризиків у регіонах України. Демографія та соціальна економіка. 2008. № 1. С. 166-176.
2. Власенко, Р. В., & Яценко, Л. Д. (2023). Соціальні ризики України в умовах війни та повоєнного відновлення. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, (7). <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-07-01>
3. Site of World Bank Group. <https://www.world/europe/world-bank>. Retrieved from <https://www.world/europe/world-bank>.

УДК 339.187.44

КРАВЧЕНКО Анна Станіславівна

доктор економічних наук, професор, перший проректор,

професор кафедри фінансів

ВНЗ «Київський університет ринкових відносин»

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ РОЗБУДОВИ НООСФЕРНОГО КІБЕРФІНАНСОВОГО СМАРТПРОСТОРУ ТА НОВІТНІЯ ТРАНСФОРМАЦІЯ КРИПТОІНДУСТРІЇ

Варто зазначити, що принципами функціонування фінансового й біржового просторів держави (як елементів передумови формування ноосферного кіберфінансового смартпростору) в умовах воєнної турбулентності мають бути: новітня трансформаційність, ефективність, конкурентоздатність, глобалізаційність, протистояння воєнним викликам, адаптивність, відновлюваність, розвиток, верховенство права, стійкість, антикорупційність, антимонополізм, боротьба з фінансовою злочинністю, прозорість, інклюзивність, біржова, фінансово-правова й кібербезпечність, кіберфінансова технологічність.

Також в Україні необхідно здійснити цілісну легалізацію криптоіндустрії з урахуванням детермінантів воєнних й кіберзагроз та підписання угод України з ЄС щодо євроінтеграції в рамках запропонованої власної концепції функціонування цифровізованого фінансового ринку, як передумови створення ноосферного кіберфінансового смартпростору.

Відтак на ринку віртуальних активів необхідно, сформувати та удосконалити нормативно-правову базу, сформувати належне інституційне й інформаційно-технічне забезпечення. Утім, на даному ринку прослідковується вплив монополізму, маніпулятивність ціноутворення, псевдоанонімність на світовий ринок віртуальних активів (наприклад, 2% біткоїн-адрес контролюють близько 95% усіх біткоїнів), а також існують хакерські атаки, які за останній період вивели понад \$100 мільйонів доларів США тільки з криптобірж.

Отож, недоліками криптовалют є, зокрема: централізація окремих блокчейнів, майнінгу, емісії; не зворотність операцій; порушення приватності; фінансова бульбашка; юридичні проблеми, щодо законності платіжного засобу, відсутність правового захисту інвесторів, не значна глибина ринку тощо.

Перевагами криптовалют є, зокрема: децентралізація; анонімність; демократичність; прозорість; стійкість до інфляції; складність крадіжок з апаратних гаманців; не можливість блокування крипторахунків тощо.

Водночас, профіт в трейдингу криптоактивами забезпечується за допомогою: формування ефективної торгової стратегії, біхевіорестичного

трейдингу, належного супровіду відкритих позицій, визначення сетапів (зокрема виявлення 70% «просідання» ринку для визначення позиції «входу» на ринок), накопичення ринкового інтересу, «хибного пробою» цінового рівня ринку та актуальності відкриття ринкової позиції.

Разом з тим, сучасна система фінансових відносин виявилася неспроможною до абсорбції шоково-деструктивних станів, сформованих під впливом викликів фінансового середовища, воєнних загроз, кіберфінансових ризиків та засвідчила нездатність до цілісної трансформації в умовах глобально-цифрових імперативів, що сформувало гостру потребу створення ноосферного кіберфінансового смартпростору, як мегакіберфінансову територію вищої інтелектуальної новітньої системи управління, кіберфінансової комунікації щодо таргетного трансферу кіберфінансових інструментів та прав власності для ефективізації фінансових процесів в умовах кібер-, біо- та воєнних ризиків. Відтак, передумовою розбудови новітніх фінансових відносин метафізичної величини постає створення ноосферного кіберфінансового смартпростору шляхом:

- розбудови ноосферного кіберфінансового смартпростору як мегакіберфінансову територію вищої інтелектуальної новітньої системи управління, кіберфінансової комунікації щодо таргетного трансферу кіберфінансових інструментів та прав власності для ефективізації фінансових процесів в умовах кібер-, біо- та воєнних ризиків;

- створення кіберфінансового інструментарію як синергетичного засобу кіберфінансового простору щодо забезпечення отримання кіберфінансових ресурсів у векторі поліфункціональної кіберфінансової бази, прав власності, хеджування, доходів ринкових контрагентів;

- необхідності удосконалення системи та форм криптоіндустрії, зокрема віртуальних активів як цивільного, нематеріального, вартісного цифрового контенту.

Водночас, необхідно зазначити, що в парламенті Європейського союзу (ЄС) вже узгоджено правила регулювання криптовалют та стейблкоїнів у правовій площині. Відповідна постанова парламенту ЄС визначає: орган контролінгу відносин щодо віртуальних активів та вимоги до суб'єктів криптоіндустрії.

Відтак, з урахуванням підписаних угод України з ЄС щодо євроінтеграції, наша держава має гармонізувати власне законодавство відповідно до європейського. Для цілісної легалізації криптоіндустрії необхідно сформувати та удосконалити: відповідну нормативно-правову базу, обслуговуючі та контролюючі інституції, належне інформаційно-технічне забезпечення тощо.

Отже, для розбудови ноосферного кіберфінансового смартпростору та розвитку криптоіндустрії, необхідно: забезпечення прийняття відповідних політичних рішень, здійснення розробки та імплементації новітньої кіберфінансової нормативно-правової бази, формування інституційно-фінансової

кіберінфраструктури, новітньо-технологічного кіберфінансового забезпечення, інтеграція національних кіберфінансових відносин в ноосферну площину.

Список використаних джерел:

1. Кравченко А.С. Функціонування та перспективи розвитку фінансового ринку України в умовах цифровізації суспільства : дис...д-ра ек. наук : 08.00.08. / Університет банківської справи. Львів. 2021, 485 с.
2. Закон України «Про віртуальні активи» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>.
Електронна адреса: **annazlata@ukr.net**

УДК 339.187.44

МЕЛЬНИК Вікторія Володимирівна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри економіки та фінансів підприємства,

Державний торговельно-економічний університет

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ФРАНЧАЙЗИНГУ: ДОСВІД УКРАЇНСЬКИХ КОМПАНІЙ

Франчайзинг як модель ведення бізнесу набув значного поширення в Україні протягом останніх десятиліть, демонструючи свою ефективність та стійкість навіть в умовах економічної нестабільності. Економічна безпека франчайзингових відносин є ключовим фактором успішного розвитку мережі та захисту інтересів усіх учасників бізнес-процесу. Досвід українських компаній свідчить про те, що забезпечення економічної безпеки франчайзингу потребує комплексного підходу та врахування специфіки національного ринку. Важливим аспектом є правова складова захисту інтелектуальної власності та комерційної таємниці, що регулюється українським законодавством та договірними відносинами між франчайзером та франчайзі.

Аналіз практики провідних українських франчайзингових мереж в контексті економічної безпеки демонструє комплексний підхід до захисту бізнес-інтересів та забезпечення стабільного розвитку мережових структур.

На прикладі успішних українських франшиз, можна простежити впровадження багаторівневої системи економічної безпеки, що охоплює фінансові, операційні, інформаційні та репутаційні аспекти діяльності.

ТОВ «Fast Food Systems» (Pizza Celentano) – одна з найбільших мереж піцерій в Україні. Важливою проблемою є підтримка єдиного стилю та якості в піцеріях-франчайзі. Підприємство розробило чіткий набір стандартів для всіх франчайзі: від дизайну інтер'єру та меню до рецептів і стандарту обслуговування, також вони організовують регулярні навчальні програми для персоналу франчайзі. Як наслідок, Pizza Celentano зміцнили свою репутацію, забезпечивши єдиний стиль всіх піцерій та зберегли якісний рівень обслуговування [1;2;3].

Національна аптечна мережа України «Аптека Доброго Дня» – контроль якості лікарських засобів та дотримання регуляторних вимог є фундаментальною складовою економічної безпеки мережі, що гарантує надійність послуг та довіру споживачів.

"Аптека Доброго Дня" має суворі правила закупівель лікарських засобів від перевірених постачальників, впроваджує систему контролю термінів зберігання та якісних характеристик препаратів, навчає фармацевтів стандартам обслуговування,

як наслідок, забезпечує споживачів якісними лікарськими засобами та зберігає довіру до бренду [1;2;3].

Ресторани громадського харчування "Реберня" можуть стикатися з проблемами з підбіркою продуктів та неякісним обслуговуванням, тому вони впровадили систему контролю за якістю продуктів, навчання персоналу стандартам обслуговування, регулярні аудити та відеоспостереження і як наслідок, ресторан забезпечує споживачам високоякісні страви, зберігає гарний імідж та зменшує ризики пов'язані з неякісним обслуговуванням [1;2;3].

Ключовим елементом системи безпеки є централізований контроль за дотриманням стандартів якості та операційних процедур, що реалізується через впровадження єдиних інформаційних систем управління та регулярний моніторинг діяльності франчайзі. Провідні мережі активно використовують сучасні технологічні рішення для автоматизації процесів контролю, включаючи системи відеоспостереження, електронного обліку та звітності.

Українська приватна компанія з логістики "Нова Пошта" має велику мережу франшизних відділень. Важливою проблемою є контроль за безпекою вантажу та фінансових операцій у відділеннях-франчайзі. "Нова Пошта" впровадила систему відеоспостереження, безпекові протоколи для обслуговування клієнтів, регулярні аудити та навчання персоналу, також зміцнили систему фінансового контролю та застосовують спеціальні програми для захисту від шахрайства, тим самим, зміцнивши свою репутацію надійного перевізника, зменшили ризики пов'язані з крадіжкою вантажів і забезпечили безпечне обслуговування клієнтів [3]. Досвід українських франчайзингових мереж свідчить про ефективність створення спеціалізованих підрозділів з економічної безпеки, які координують роботу всіх елементів системи захисту та забезпечують оперативне реагування на потенційні загрози. Важливим аспектом є також розробка та впровадження програм навчання персоналу з питань безпеки, включаючи протидію шахрайству та захист конфіденційної інформації.

Практика показує, що успішні франчайзингові мережі інвестують значні ресурси у розвиток систем раннього попередження ризиків та створення резервних механізмів підтримки франчайзі у кризових ситуаціях.

Особлива увага приділяється юридичному захисту інтересів мережі через розробку детальних франчайзингових угод та створення ефективних механізмів вирішення спорів. Аналіз також демонструє важливість постійної адаптації системи економічної безпеки до змін ринкового середовища та появи нових загроз, включаючи кіберзагрози та ризики репутаційних втрат у соціальних мережах. Досвід провідних українських франчайзингових мереж підтверджує, що ефективна система економічної безпеки є ключовим фактором довгострокового успіху та стійкого розвитку франчайзингового бізнесу в умовах динамічного ринкового середовища.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Федерації розвитку франчайзингу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fdf.org.ua/> – Назва з екрану.
2. Офіційний сайт Асоціації франчайзингу (Україна) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://franchising.org.ua/> – Назва з екрану.
3. Офіційний сайт консалтингового порталу Vkursi.pro [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vkursi.pro/news/content/vidrozhennia-ukrainskoho-biznesu-pid-chas-viyny-analytika-u-5-infohrafikakh-358988/> – Назва з екрану.

336-049.5:334.7](477)(045)

МУСІЄНКО Олена Вікторівна

викладач вищої категорії,

Таращанський технічний

та економіко-правовий фаховий коледж

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

В умовах мінливого та конкурентного середовища, а також за наявності кризових явищ перед суб'єктами господарювання стоїть нелегке завдання: забезпечення стійкого розвитку та зростання, що визначається станом їх фінансової безпеки.

Події, що відбуваються в Україні, в умовах повномасштабної війни росії проти України, потребують надання гідних відповідей на виклики національній безпеці. Виникнення небезпек та загроз національній безпеці простежується в усіх її сферах (економічній, соціальній, фінансовій, політичній, науково-технологічній, екологічній, інформаційній та інших) та на всіх рівнях (мега-, макро-, мезо-, мікро- та нано- рівнях). У цьому контексті особливого значення набуває фінансова безпека суб'єктів підприємництва.

Без фінансової безпеки практично неможливо вирішити жодне із завдань, що стоять перед учасниками фінансових відносин. Нехтування станом фінансової безпеки може призвести до катастрофічних наслідків: занепаду галузей, банкрутства підприємств і, зрештою, підриву системи життєзабезпечення держави з подальшою втратою її суверенітету.

Фінансова безпека — захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на усіх рівнях фінансових відносин; забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, регіонів, галузей, секторів економіки держави фінансовими ресурсами, здатність фінансової системи забезпечити ефективне функціонування економічної системи та стає економічне зростання.

Формування фінансової безпеки суб'єкта господарювання в умовах воєнного стану є складним та багатогранним питанням. Введення воєнного стану в Україні внаслідок військової агресії з боку росії призвело до значних порушень в економічному середовищі, що мали вплив на різні аспекти діяльності підприємств, включаючи ланцюги поставок, ринковий попит, інвестиційний клімат та доступ до фінансових ресурсів.

Фінансова безпека досягається здійсненням єдиної, узгодженої, збалансованої, скоординованої системою заходів, адекватних внутрішнім та

зовнішнім загрозам. Без створення єдиної системи фінансової безпеки підприємства неможливо досягнути виходу з кризи, стабілізувати економічну ситуацію, створити ефективний механізм функціонування виробничо-економічних систем. Система фінансової безпеки підприємства буде ефективною за умов визначення стратегії і тактики.

Необхідно розглядати фінансову безпеку суб'єктів підприємництва ширше, ніж просто рівень забезпеченості фінансовими ресурсами. Її сутність полягає в здатності підприємства самостійно розробляти й проводити фінансову стратегію відповідно до цілей корпоративної стратегії в умовах невизначеного й конкурентного середовища.

Однією з загроз для фінансової безпеки суб'єктів господарювання є економічна нестабільність в Україні, що проявляється у погіршенні основних макроекономічних показників: скороченні валового внутрішнього продукту (ВВП), зростанні безробіття та інфляційній девальвації національної валюти [3].

Наявність загроз, що негативно впливають на фінансову безпеку суб'єктів господарювання спонукає до розробки ефективного механізму її забезпечення. Механізм забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання можна розглядати як систему організаційних, фінансових та правових засобів впливу, які мають на меті своєчасне виявлення, попередження, нейтралізацію та ліквідацію загроз фінансовій безпеці суб'єктів господарювання.

До умов забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання можна віднести:

- високий ступінь гармонізації й узгодження фінансових інтересів підприємства з інтересами середовища та персоналу;
- наявність на підприємстві стійкої до загроз фінансової системи, яка спроможна забезпечувати реалізацію цілей і завдань;
- збалансованість і комплексність фінансових інструментів і технологій підприємства;
- постійний і динамічний розвиток фінансової системи підприємства [1, с. 41].

Система фінансової безпеки суб'єктів господарювання не може бути шаблонною. Вона має бути унікальною на кожному підприємстві, оскільки залежить від особливостей кожного підприємства (рівня розвитку, структури, величини, виробничого потенціалу та ефективності його використання тощо). Система безпеки суб'єктів господарювання повинна бути самостійною, відокремленою від аналогічних систем інших виробничих одиниць. Вона повинна бути комплексною. Лише комплексність системи фінансової безпеки може забезпечити відповідну надійність безпеки суб'єктів господарювання. Але основним положенням є дієвість та ефективність фінансової безпеки, оскільки

унікальність, самостійність та комплексність системи фінансової безпеки не дає жодної гарантії, що ця система буде діяти ефективно [4].

Визначення факторів впливу дає змогу суб'єктам господарювання адаптуватись до постійної зміни середовища та успішно виживати в умовах конкуренції. Адаптація потребує здатності до розвитку, трансформації елементів господарської діяльності та системи управління в такому напрямку, який забезпечує фінансову безпеку.

Позитивною тенденцією в управлінні вітчизняними підприємствами вважаємо усвідомлення їх власниками та топ-менеджментом ролі та значення забезпечення фінансово-економічної безпеки у цьому процесі.

Стійке функціонування і розвиток сучасних підприємств в умовах ринкової економіки визначається здатністю господарюючих суб'єктів адекватно реагувати на зміну зовнішнього і внутрішнього середовища.

Досягти поставлених цілей можна за допомогою вирішення цілого комплексу завдань. До найбільш значних можна віднести:

- виявлення реальних та прогнозування потенційних небезпек та загроз;
- знаходження способів запобігання їм, послаблення або ліквідації наслідків їх дії;
- знаходження сил і засобів, необхідних для забезпечення безпеки підприємства;
- організація взаємодії з правоохоронними та контролюючими органами з метою запобігання та припинення правопорушень, спрямованих проти інтересів підприємства;
- створення власної служби безпеки підприємства, що відповідає виявленим небезпекам та загрозам тощо.

Система заходів щодо підвищення рівня фінансової безпеки на сучасних підприємствах повинна здійснюватися адресно, тобто співробітники підприємств, на яких будуть покладені обов'язки з управління цим процесом, повинні володіти методиками і навичками здійснення відповідних дій щодо нейтралізації загроз фінансовій безпеці.

У кризових умовах та в умовах повномасштабного вторгнення на територію України, що характеризується швидкими змінами ресурсної бази та коливаннями цін на фактори виробництва, першочерговим завданням створення та функціонування системи фінансової безпеки є захист «життєвого простору» суб'єкта господарювання. Формування фінансової безпеки під час війни передбачає захист суб'єкта від дестабілізуючих впливів, як внутрішніх, так і зовнішніх загроз, необхідних для підтримки операційної функціональності. Без нейтралізації загроз ефективне функціонування стає недосяжним, що призводить до потенційного зниження значень ключових функціональних параметрів.

У даний час, забезпечення фінансової стабільності є важливою передумовою для досягнення сталого економічного розвитку України. Стабілізація ключових параметрів фінансової системи дає можливість здійснити перехід до реалізації стратегічних цілей вітчизняних підприємств, що безпосередньо впливає на фінансову стабільність країни в цілому [3].

Висновок. Таким чином, наслідки економічної нестабільності в країні суттєво відображаються на показниках фінансового стану суб'єктів господарювання, що, своєю чергою, призводить до зниження рівня їх фінансової безпеки.

Зважаючи на вищевикладене, відзначимо, що основними завданнями фінансової безпеки є встановлення та підтримка фінансової стабільності, досягнення оптимальної ефективності діяльності та високого рівня конкурентоспроможності, забезпечення високої ліквідності та ділової активності тощо. На основі завдань формується система забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання, що складається з етапів, які поєднуються за допомогою фінансових методів та інструментів.

Зважаючи на умови воєнного стану, що характеризуються швидкими негативними змінами в діяльності суб'єктів господарювання, основним завданнями системи фінансової безпеки є захист життєздатності та подальшого функціонування діяльності. Основний вплив на діяльність суб'єктів господарювання мають зовнішні загрози, що не можуть контролюватися ними, є непередбачуваними та становлять найбільші ризики діяльності. Загалом зовнішні ризики поділяються на такі групи: загрози бюджетної сфери, грошово-кредитного сектору економіки України, валютного ринку, боргової політики, страхового ринку, фондового ринку тощо. Проте, варто також враховувати внутрішні загрози, що є наслідками бездіяльності (загрози у сфері операційної діяльності, інвестиційної діяльності, у фінансовій діяльності тощо) та відсутності стратегії кризового управління.

На сьогоднішній день недостатньо приділяється уваги фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва, як однієї з основних складових фінансової безпеки держави. Питання методології формування фінансової безпеки суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва є недостатньо розробленими.

Необхідно більше уваги приділяти питанням упровадження механізмів забезпечення фінансової безпеки саме на рівні суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва, що пов'язані зі значною кількістю ризиків і нестабільністю як внутрішнього, так і зовнішнього їх середовища, а також загрозами їх поглинання, зокрема через процедури банкрутства.

Список використаних джерел:

1. Афанасьєв М. В. Економіка підприємства / Афанасьєв М. В.; [за ред. проф. М. В. Афанасьєва]. – Х. : ВД “ІНЖЕК”, 2013. – 41 с
2. Бердар М. Забезпечення фінансової безпеки суб’єктів підприємництва / М. Бердар // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Економіка. – 2016. – №125. – С. 73.
3. Варналій З. С., Бондаренко С. М. Фінансова безпека підприємств України в умовах війни та повоєнного відновлення. Економічний вісник університету. 2023. Вип. 56. С. 106-113
4. Єрмошенко М. М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство / М. М. Єрмошенко, К. С. Горячева. – К. : Національна академія управління, 2017. – 232 с
5. Куницька-Іляш М. В. Оцінювання фінансової безпеки пріоритетних галузей національної економіки України. Проблеми економіки. 2022. № 3 (53). С. 45-51. УДК: 336.767

336.76:338.57].021(477)(045)

ОБІХОД Тетяна Вікторівна

*кандидат фіз-мат. наук, старший науковий співробітник, доцент,
ВНЗ «Київський університет ринкових відносин»*

ORCID: 0000-0003-1103-4006

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ТЕХНІЧНОГО АНАЛІЗУ РУХУ ЦІН НА ФІНАНСОВИХ І ТОВАРНИХ РИНКАХ

Для зменшення ризику фінансових операцій та отримання прибутків від вкладень в розвинутих країнах поширені такі види аналізу ринку, як фундаментальний, технічний та інтуїтивний. Фундаментальний аналіз вивчає рух цін під впливом дії макроекономічних чинників і ґрунтується на сучасних економічних теоріях. Технічний аналіз навпаки орієнтується минулі тренди.

Технічний аналіз руху цін реалізується через графічні, математичні, статистичні методи, які допомагають прогнозувати майбутній рух цін на фінансових та товарних ринках. Він базується на трьох постулатах:

- ринок враховує все;
- рух цін підпорядкований тенденціям;
- історія повторюється.

Для систематизації аналізу руху цін доцільно розглянути графічні та аналітичні методи. Графіки відображають певну інформацію про ринок щодо основних та допоміжних індикаторів ринку та використовуються для визначення напрямку ціни на ринку. Аналітичні методи використовують фільтрацію або апроксимацію часових рядів. Індикатори можна умовно розділити на п'ять категорій: індикатор тренду (вимірюють силу та тривалість тренду), індикатор змінності (служить для вимірювання ступеня змінності ціни базового активу), індикатор моменту (використовуються для вимірювання швидкості зміни ціни), індикатор циклу (служить виявлення циклічних складових та їх довжини); індикатор сили ринку (подають інформацію про силу тенденції), рис. 1.

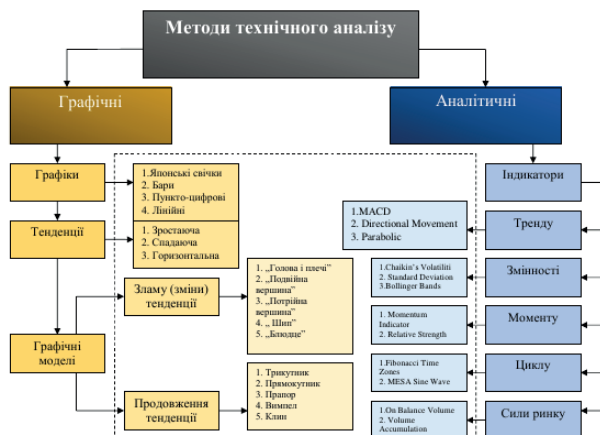

Рис. 1. Методи технічного аналізу, джерело [1]

Глобальні зміни початку XXI століття призвели до вивчення фінансових ринків, як нелінійних хаотичних систем з усіма їх складними зв'язками, що призвело до використання фрактальної геометрії в аналізі фінансових ринків. Графіки відображають інформацію, яка містить одночасно дані про кілька цін: відкриття, закриття, зміну ціни і не враховують фактору часу. Розрізняють такі види графіків [2]:

- Лінійний графік;
- Біржовий графік (стовпчиковий);
- „Японські свічки”;
- Кагі;
- Пункто-цифровий графік;
- Графіки трьохлінійного прориву;
- „Ренко”.

Одним із основних завдань технічного аналізу є питання збереження поточної тенденція, для чого зазвичай використовуються методи теорії ймовірності і математичної статистики. Розраховуються функції значення ціни, обсягів і т.д., які отримали назву технічні індикатори:

- індикатори тенденцій (підтверджують тенденції);
- осцилятори (підказують розвороти трендів).

Найчастіше використовуються загальні та найпоширеніші методи, а саме:

- ★ метод Simple Moving Average (прості ковзні середні);
- ★ Exponential Moving Average (експоненціальні ковзні середні);
- ★ Смуга Боллінджера (Bollinger Band BB).

Разом з індикаторами ринку при аналізі можливої найближчої зміни в тенденції застосовуються осцилятори, які нагадують гумовий м'яч, що падає у воду або злітає у повітря. Розрізняють [3,4]:

- **Осцилятор швидкості ринку (Momentum)**
- **Індекс грошового потоку (Money Flow Index MFI)**
- **Індекс торговельного каналу (Commodity Channel Index CCI)**
- **Індекс відносної сили (RSI)**
- **Стохастичний осцилятор.**

Правила аналізу осциляторів:

- на бичачому ринку межі значень необхідно піднімати, а на ведмежому опускати;
- добрі результати аналіз осциляторів дає на флетовому ринку;
- якщо при сильному тренді вгору, осцилятор показуватиме вниз, а ціна не піде у вказаному напрямі, то тим сильніше надалі буде тенденція вгору і навпаки;
- при зміні тренду осцилятор може і обманути, але й перш за все - попередити.

Список використаних джерел:

1. Сохацька О.М., Панасюк В.М., Роговська-Іщук І.В., Вінницький С.І. Фундаментальний та технічний аналізи міжнародних ринків. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. 309 с.
2. Achelis S. B. Technical Analysis from A to Z, 2nd Edition, 2000. 380 p.
3. Murphy J. J. Technical Analysis of the Futures Markets: A Comprehensive Guide to Trading Methods and Applications 1st Printing Edition, Prentice Hall Press, 1986, 556 p.
4. Shvager J. D. Getting Started in Technical Analysis (Getting Started In...Book 19) 1st Edition, Kindle Edition, Wiley, 2008, 352p.

УДК 005.35:316.3:330.8

СОВА Артем Вадимович

*студент факультету фінансів та обліку, група ФФО 1-9,
Державний торговельно-економічний університет*

ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Соціально відповідальний бізнес (СВБ) стає невід’ємною частиною сучасної економіки, особливо в умовах глобалізації та екологічних викликів. В Україні розвиток СВБ є важливим інструментом для вирішення соціальних проблем, зміцнення довіри до бізнесу та стимулювання відновлення. СВБ — це модель ведення підприємницької діяльності, яка базується на інтеграції соціальних, екологічних та економічних цілей. У порівнянні з XX ст., сьогодні підприємства частіше реалізують цю модель як складову маркетингової стратегії для більш ефективного просування бренду [1, с. 331]. Українські компанії, які впроваджують СВБ, зосереджуються на підтримці територіальних громад, впровадженні екологічних стандартів, забезпеченні справедливих умов праці. Такий підхід не лише сприяє вирішенню важливих соціальних питань, але й позитивно впливає на репутацію компаній та їх конкурентоспроможність.

Багато компаній в Україні зосереджуються на короткострокових фінансових цілях, що ускладнює реалізацію принципів соціальної відповідальності. Основними перешкодами є обмежені фінансові ресурси, недостатня обізнаність підприємців про переваги СВБ, а також відсутність дієвих державних стимулів. В Україні громадянське суспільство не досягло достатньої зрілості та активності і є значно фрагментованим, що обмежує його здатність ефективно впливати на бізнес у питанні залучення до соціальних ініціатив [2, с. 322]. Напрямки української СВБ змінили свій фокус та орієнтовані на допомогу ЗСУ, ВПО, населенню в цілому. Це має різні форми та приклади втілення [3]. Згідно з даними дослідження 2022 р., український бізнес активно включився в боротьбу за незалежність: залученість компаній до допомоги країні становила 93,4% і близько 70% займалися волонтерською діяльністю [4, с. 154]. Лідерами СВБ-Індексу-2023 стали компанії Нова пошта, ПрАТ «Київстар», ЕРАМ Україна, Infopulse та Sense Bank [5].

Попри існуючі труднощі, Україна має великий потенціал для розвитку СВБ. Зростає усвідомлення важливості соціальної відповідальності як з боку споживачів, так і з боку інвесторів. Інноваційні рішення та партнерства між бізнесом, державою і громадським сектором відкривають нові можливості для впровадження соціальних та екологічних ініціатив.

Розвиток СВБ сприятиме розв’язанню таких важливих завдань, як:

- покращення соціального добробуту населення;

- зміцнення фінансової спроможності територіальних громад;
- зниження негативного впливу на навколишнє середовище;
- формування позитивного іміджу України на міжнародній арені.

Узагальнимо основні виклики та можливості розвитку СВБ на рис. 1.

Рис. 1. Проблеми та перспективи корпоративної соціальної відповідальності.

Джерело: складено на основі [2-4].

Отже, соціально відповідальний бізнес є важливим елементом сталого розвитку суспільства та економіки України. Розвиток СВБ сприятиме вирішенню багатьох соціальних, екологічних та економічних проблем. Для реалізації потенціалу СВБ необхідно посилити співпрацю між державою, бізнесом і громадським сектором, а також впроваджувати освітні програми, які підвищуватимуть обізнаність щодо переваг соціальної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Байло В. Корпоративна соціальна відповідальність — запорука сталого розвитку бізнесу. Вісник Хмельницького національного університету. 2024. № 326(1). С. 327–334. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-326-51>
2. Білик Р. Р., Варвус А. І. Соціальна відповідальність бізнесу як основа безпеки підприємництва в сучасних умовах. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2023. Том 9. № 3. С. 318–323. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2023-3-48>
3. Деліні М., Аксентюк М. Соціальна відповідальність бізнесу в умовах війни. Економіка та суспільство. 2024. № 66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-65>
4. Лучко Г. Й. Реалізація КСВ-проектів компаніями в Україні. Бізнес Інформ. 2023. № 7. С. 151–158. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-7-151-158>
5. Сталість українського бізнесу під час війни: що показав «Індекс КСВ 2023». URL: <https://thepage.ua/ua/rating/stalist-ukrayinskogo-biznesu-pid-chas-vijni-sho-pokazav-indeks-ksv-2023>

УДК 316.4:331.52

СОВА Олена Юріївна

кандидат економічних наук, доцент,

старший науковий співробітник відділу проблем формування соціального капіталу,

Інститут демографії та проблем якості життя НАН України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9767-5527>

ПРО НОВІТНІ ФОРМИ ЗАЙНЯТОСТІ: РИЗИКИ ТА ПЕРЕВАГИ

Ринок праці зазнає суттєвих змін під впливом глобалізації, цифровізації та трансформації економічних моделей. Новітні форми зайнятості, зокрема фріланс, дистанційна робота, платформи короткострокових контрактів у гіг-економіці стають все більш популярними. Вони відкривають нові можливості для працівників і роботодавців, але водночас створюють ризики, пов'язані зі стабільністю та соціальними гарантіями. Гіг-економіка – це економічна система, яка базується на короткострокових контрактах або разовій роботі (гіг-завданнях) замість постійного працевлаштування.

Новітні форми зайнятості мають низку вагомих переваг. По-перше, вони надають більшу гнучкість у виборі графіку роботи, що особливо важливо для осіб, які мають родинні обов'язки або навчаються. По-друге, дистанційна робота дозволяє співробітникам працювати з будь-якого місця, що сприяє відчуттю контролю над життям і дещо пом'якшує с

рийняття блекаутів. Крім того, завдяки цифровим платформам працівники отримують доступ до міжнародних ринків, де оплата праці та умови можуть бути більш вигідними.

Для роботодавців нестандартні форми зайнятості знижують витрати на утримання офісів, адміністративні послуги та тривалість кадрових процедур. Це дозволяє компаніям бути більш мобільними та адаптивними в динамічному бізнес-середовищі, що підвищує ефективність управління людськими ресурсами.

Разом із перевагами новітні форми зайнятості несуть певні ризики. Відсутність трудового контракту або короткостроковий характер співпраці часто позбавляють працівників стабільності та соціальних гарантій, таких як лікарняні виплати чи пенсійне забезпечення. Гіг-економіка та платформи фрілансу можуть сприяти формуванню нестабільного доходу, що особливо гостро відчувається під час економічних криз.

Ще однією проблемою є висока конкуренція на ринку праці, що може призводити до демпінгу цін на послуги. Також працівники часто стикаються з підвищеним рівнем стресу через необхідність постійного пошуку замовлень і високий рівень самодисципліни. Для суспільства загалом ризиком є послаблення

трудових прав, адже неформальні форми зайнятості можуть сприяти зростанню тіньової економіки.

В Україні новітні форми зайнятості швидко набувають популярності. Особливо актуальними вони стали в умовах пандемії та війни, коли багато працівників були змушені шукати нові джерела доходу в умовах невизначеності. Зростання кількості фрілансерів і дистанційних працівників свідчить про високий потенціал цього сегмента ринку праці.

Проте Україна стикається з додатковими викликами, серед яких недосконалість законодавства щодо захисту прав зайнятих осіб, складність податкового регулювання для працівників цифрових платформ та недостатня адаптація до нових реалій трудового ринку. З метою зниження ризиків новітніх форм зайнятості необхідно створювати відповідні механізми регулювання та підтримки. Держава може запроваджувати інноваційні форми соціального страхування для працівників, які займаються гіг-роботою. Освітні програми мають сприяти підвищенню кваліфікації фахівців для роботи в умовах цифровізації. Важливим є і створення умов для підвищення фінансової грамотності населення, аби працівники могли ефективно управляти своїми доходами.

За офіційними даними Державної служби зайнятості України, у I півріччі 2024 р. статус безробітного мали 254,6 тис. осіб, з яких працевлаштовано близько 50% [1]. Для підвищення рівня зайнятості населення та збереження робочої сили країни треба поширювати новації сфери зайнятості, що, зокрема, потребує розвитку вітчизняного трудового законодавства та попередження ризиків застосування гнучких форм зайнятості.

Реформування ринку праці в Україні відбувається в таких площинах:

- проєкт нового Трудового кодексу законів про працю, де пропонується закріпити трудовий договір як основний документ регулювання трудових правовідносин; ввести поняття локаут; відокремлення дистанційної від надомної роботи; вирішення трудових конфліктів через медіацію [2];
- проєкт Закону України «Про зайнятість населення», де надано роз'яснення щодо залучення іноземної робочої сили; визначено порядок надання соціальних послуг [3];
- затверджено етапи входу Державної служби зайнятості України до системи EURES – системи європейських служб зайнятості [4];
- вдосконалення Єдиного порталу вакансій, на якому наразі розміщено майже 230 тис. вакансій [1];
- використання концепції «Праця 4.0», яка передбачає збільшення частки трудових функцій, які виконуються поза офісом.

За даними НБУ, близько 40% від скорочення робочої сили 2023 р. проти 2021 р. відбулося через демографічні втрати й окупацію, а також перехід до економічно неактивного населення – через імовірні труднощі з пошуком роботи для ВПО,

необхідність догляду за іншими членами родини, збільшення кількості пенсіонерів, брак навичок, зажаданих на ринку праці [5].

А Міністерство економіки України оцінює дефіцит кадрів на ринку праці у майже 30%. Загострення проблеми значною мірою зумовлено масштабною міграцією українців за кордон та мобілізацією до ЗСУ, поглибленням секторальних, професійних і міжрегіональних диспропорцій на ринку праці. З початком війни кількість працівників в Україні зменшилася на 21%, а кількість ФОП – на 49%. З початку 2024 р. разом відновлюється пропозиція вакантних робочих місць, проте тенденція щодо активності шукачів роботи не відповідає змінам потреб у робочій силі. Для досягнення прогресу рівень зайнятості в Україні до 2032 року має зрости на 67% [6].

Наведемо перелік основних нестандартних форм зайнятості, які відповідають сучасним викликам ринку праці та відображають прагнення пошукачів до гнучкості робочого графіку, самостійності прийняття рішень та адаптації до змінних соціально-економічних і суспільно-політичних умов (Табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика новітніх форм зайнятості

Вид зайнятості	Характеристика
Аутстафінг (outstaffing)	Використання працівників, формально оформлених в іншій компанії, для виконання завдань у замовника.
Аутсорсинг (outsourcing)	Передача виконання окремих завдань, функцій або процесів зовнішньому підряднику.
Краудворкінг (crowdworking)	Виконання завдань через цифрові платформи, які координують численних працівників для досягнення однієї мети.
Платформна зайнятість (platform work)	Виконання разових або короткострокових завдань через платформи, наприклад, Uber, Fiverr, Kabanchik тощо.
Самозайнятість (self-employment)	Організація роботи на себе, включаючи ведення бізнесу, фріланс чи консалтингову діяльність.
Фріланс (freelance)	Незалежна робота за короткостроковими контрактами без прив'язки до постійного роботодавця.
Надомна робота (home-based work)	Виконання трудових обов'язків вдома або в іншому обраному місці через різні засоби зв'язку з роботодавцем.
Дистанційна робота (remote work)	Праця, яка виконується поза межами офісу, зазвичай із використанням цифрових технологій.
Гібридна зайнятість (hybrid work)	Поєднання роботи з офісу та дистанційної роботи.
Проектна зайнятість (project-based employment)	Робота на визначений проект із чітко окресленими завданнями та часовими рамками.
Тимчасова зайнятість (temporary employment)	Робота на визначений термін або під конкретний сезонний проєкт, що характерно для гіг-економіки.

Шеринг зайнятості (job sharing)	Поділ однієї робочої посади між кількома працівниками.
Цифровий номадизм (digital nomadism)	Робота з будь-якої точки світу через використання цифрових технологій.

Джерело: складено за даними [7-13].

Гіг-економіка в Україні активно розвивається завдяки популярності платформ, які забезпечують роботою фрілансерів, кур'єрів, водіїв тощо. Вона стала особливо актуальною в умовах кризи на традиційному ринку праці та завдяки швидкому поширенню цифрових технологій. Новітні форми зайнятості є важливим етапом трансформації ринку праці, що надає нові можливості для працівників і роботодавців. Проте для зменшення ризиків необхідно забезпечити ефективну правову базу, розвивати інфраструктуру підтримки працівників і стимулювати адаптацію економіки до нових викликів. Тільки за умови балансу між свободою працівника та його соціальними гарантіями можна забезпечити сталість розвитку ринку праці.

Список використаних джерел:

1. Державна служба зайнятості України: результати роботи. 2024. ДСЗ. URL: <https://www.dcz.gov.ua/stat/statfile> та <https://www.dcz.gov.ua/job>
2. Шапошнікова І. Трудовий договір за проектом Трудового кодексу України. 2024. Вища школа адвокатури НААУ. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/trudovii-dogovir-za-proiektom-trudovogo-kodeksu-ukrayini>
3. Зміни в законодавстві про зайнятість. 2024. Міжнародний фонд «Відродження». URL: <https://www.irf.ua/zminy-v-zakonodavstvi-pro-zajnyatist-shlyahy-reaguvannya-na-vyklyky-chasu>
4. Про затвердження плану заходів з підготовки до приєднання до Європейської мережі служб зайнятості (EURES). Розпорядження КМУ № 1058р від 29 жовтня 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-2024-%D1%80#Text>
5. Основні характеристики ринку праці України. 2024. НІСД. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/osnovni-kharakterystyky-rynku-pratsi-ukrayiny-u-pershomu>
6. Зайнятість населення для відновлення України. 2024. УкрІнформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3844991-minekonomiki-porahuvalo-aka-mae-buti-zajnatist-naselenna-dla-vidnovlennja-ukraini.html>
7. Прогонюк Л. Ю. Нестандартні форми зайнятості як невід'ємна реалія сьогодення: теоретичний аспект. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 3. С. 171-174. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-3/43>
8. Коваленко І., Мелякова Ю., Кальницький Е. Цифровий номадизм як новий модус ідентичності. Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. 2024. № 2(61). URL: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.61.304563>

9. Гук Л. П. Платформна зайнятість як інструмент подолання дефіциту робочої сили та розвитку людського капіталу. Бізнес Інформ. 2024. № 8. С. 285-292. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-8-285-292>
10. Чалюк Ю. О. Сучасні тенденції розвитку ринку праці в умовах цифровізації економіки. Підприємництво та інновації. 2023. № 26. С. 70-79. URL: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/26.11>
11. Заболотна Н. Я. Фріланс як нова форма зайнятості та трудових відносин. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 1. С. 143-145. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-1/34>
12. Азьмук Н. А. Сучасні виклики ринку праці при переході до цифрової економіки. Modern Economics. 2020. № 19. С. 6-13. URL: [https://doi.org/10.31521/modecon.V19\(2020\)-01](https://doi.org/10.31521/modecon.V19(2020)-01)
13. Іваненко О. Ринок праці і зайнятість під час війни: стан та перспективи. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2022. № 4. С. 56-75. URL: <https://doi.org/10.15407/sociology2022.04.056>

УДК 339.543.642.6

ФОСТОЛОВИЧ Валентина Анатоліївна

доктор економічних наук,
професор кафедри економіки, менеджменту,
маркетингу та готельно-ресторанної справи
Житомирський державний університет ім. І. Франка
ORCID ID: 0000-0001-5359-7996

ПЕТРАКІВСЬКА Ольга Миколаївна

магістр 1-го року навчання,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
адміністратор закладу харчування "E2safe"

МІСЦЕ ФІНАНСОВОЇ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ, ЯК ІНСТРУМЕНТУ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ У ПІДПРИЄМСТВАХ СФЕРИ ГОСТИННОСТІ

Ефективність роботи підприємства в значній мірі визначається продуктивністю роботи працівників. Лише високо вмотивовані працівники здатні виконати якісно максимальну кількість роботи, виробити товарів, надати послуг. Мотивація праці є таким способом організації управління персоналом та створення відповідних умов і стимулів, при якому з'явиться бажання виконувати працю із повною самовіддачею, забезпечивши відповідну якість та очікуваний результат. Сфера HoReCa є особливою, оскільки передбачає обслуговування гостей та постійне задоволення їх потреб і побажань на достатньому якісному рівні, забезпечивши конкурентні переваги як з економічних позицій, так у зайнятому сегменті ринкового середовища.

Питання мотивації праці в підприємствах готельно-ресторанного бізнесу є важливим та потребує дослідження, оскільки у них задіяна значна кількість персоналу.

Так, якщо аналізувати чисельність підприємств із кількістю зайнятих працівників від 10 до 49 осіб, то їх чисельність коливалась від 846 закладів у 2019 році до 411 у 2023 році, відповідно кількість зайнятих працівників була в межах 18288 осіб у 2019 році та 9355 осіб у 2023 році (див. табл. 1).

Тому, мотивації праці належить важливе місце, зокрема вона сприяє:

- 1) зростанню показників продуктивності праці, що позитивно впливає на економічний результат діяльності закладу;
- 2) підвищенню якості обслуговування гостей, що є головним інструментом формування конкурентних переваг на ринку;
- 3) формування сприятливого середовища в колективі, що спонукає до самовдосконалення усіх працівників закладу;

4) збільшення терміну роботи працівників у компанії, що формує справжніх професіоналів та є візитівкою кожного із закладів;

5) підвищення рівня відповідальності персоналу в процесі виконання покладених на них обов'язків;

6) створення високої корпоративної культури, що формує імідж закладу.

Таблиця 1

Динаміка характеристик діяльності ресторанів та надання послуг мобільного харчування із кількістю зайнятих працівників від 10 до 49 осіб, 2019-2023 рр.

Показники	Роки				
	2019	2020	2021	2022	2023
Кількість діючих підприємств, одиниць	846	734	672	481	411
Кількість зайнятих працівників, осіб	18288	13715	13221	9407	7733
Кількість найманих працівників, осіб	17937	13625	13180	9355	7698
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг), тис.грн	6119164	4031568	5773518	3798000	4552843
Витрати на персонал, тис.грн	1231256,9	846592,9	916105	662011,3	795349,9

Джерело: Узагальнено автором на основі даних Державної служби статистики України [3]

Кожна із переваг мотиваційного механізму у працівників закладу гостинності має вплив (прямий чи опосередкований) на його економічні результати діяльності.

Серед фінансових (матеріальних) і нематеріальних методів стимулювання праці більш дієвими, звісно є фінансові. В частині фінансових методів стимулювання праці досить дієвими є:

- надання премій працівникам за якісне виконання праці, за роботу в період максимального навантаження;
- нарахування фінансових бонусів за високоефективну роботу;
- надання путівок за результатами роботи;
- інші види грошових заохочень.

На нашу думку, нефінансові методи мотивації мають свій позитивний ефект коли слугують додатковим інструментом підвищення рівня задоволеності працівника за визнані результати його роботи.

Основні види мотивації працівників закладу сфери гостинності нами представлено на рисунку 1.

Особливо важливим інструментом успішного готельно-ресторанного бізнесу є правильно сформований мотиваційний механізм, який є ключовим фактором у розвитку закладу та виступає головним завданням системи управління підприємством.

Фінансові методи мотивації праці є найбільш дієвими та приносять для закладу максимальний ефект.

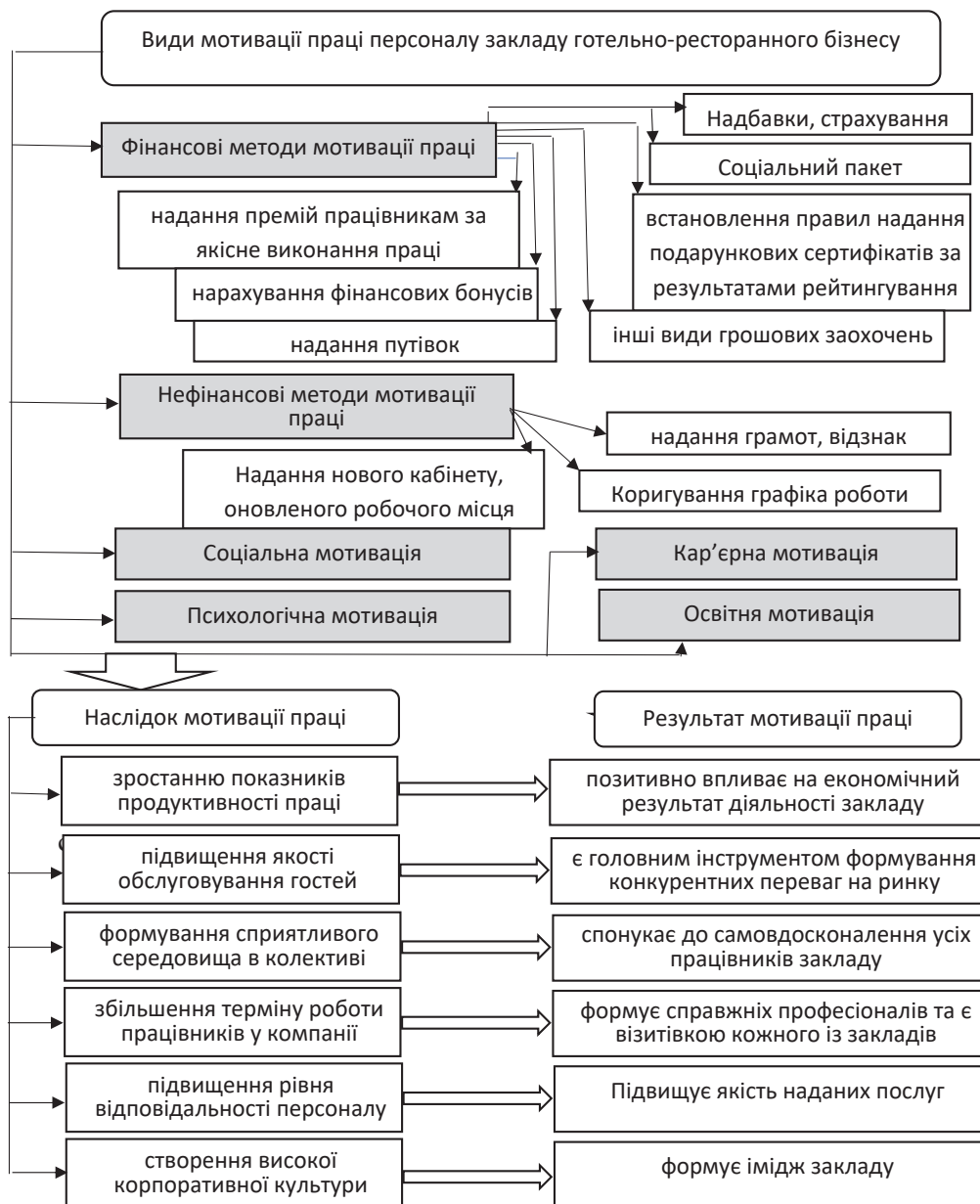

Рис. 1. Економічний механізм мотивації праці персоналу у закладах сфери гостинності

Джерело: Сформовано автором

Список використаних джерел:

1. Іванов С. М. Мотивація персоналу в ресторанному бізнесі. Львів: Видавництво ЛНУ, 2021. 198 с.
2. Фостолович В.А., Павлова С.І., Гуртовий Ю.А. Удосконалення системи управління закладом готельно-ресторанного бізнесу через поліпшення комунікаційних процесів. Економіка та суспільство. 2023. №56. С. <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/38533>
3. Державної служби статистики України. Сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Ковальчук Н. І. HR-менеджмент у сфері послуг. Одеса: ОНУ, 2022. 150 с.

339.9.02(477)"362"(045)

ЧОБОТЮК Олександр Іванович

*кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту,
публічного адміністрування та маркетингу,
ВНЗ «Київський університет ринкових відносин»*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПЛАНУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Глобальні процеси та події які відбуваються в сучасних умовах дають змогу повною мірою усвідомити роль зовнішньоекономічного потенціалу країн та його вплив на тенденції розвитку світової економіки. Ефективне використання країною свого зовнішньоекономічного потенціалу при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності є одним із головних факторів успішного розвитку держави та визначає її позиції у визначенні загального вектору розвитку міжнародних економічних відносин.

Позитивна динаміка експорту яку показувала Україна до початку 2022 року, давала надії на створення умов для подальшої трансформації експортних операцій від переважно сировинної орієнтованості до експорту внутрішньо переробленої продукції з високою додатковою вартістю.

Повномасштабні бойові дії, які росія здійснює на території України, не тільки катастрофічно вплинули на можливі перспективи збільшення та розвитку зовнішньоторговельних відносин нашої держави, але і створили перешкоди для здійснення поточних експортних операцій.

Враховуючи безліч негативних чинників які спровокувала збройна агресія росії, зокрема, падіння купівельної спроможності внутрішнього ринку, дефіцит трудових ресурсів, постійні атаки на об'єкти промисловості та енергозабезпечення, тощо, призводить до того, що підприємствам для виживання необхідно докладати колосальних зусиль та шукати нестандартні рішення щоб зберегти хоча би на мінімальному рівні свій потенціал. Слід також відмітити, що якщо на великих підприємствах, які в більшості випадків підпадають під визначення об'єктів критичної інфраструктури та мають значний фінансовий та впливовий потенціал, ситуація ще знаходиться на відносно контрольованому рівні, то середній та дрібний бізнес знаходиться в умовах невизначеності.

При такій ситуації, навіть не зважаючи на існування деякого арсеналу інструментів підтримки, зокрема, таких як Дія. Бізнес, в якій зібрано від аналітики зовнішніх ринків, інформації щодо пошуку іноземних партнерів до грантів від держави та донорських організацій, практично неможливе не тільки стратегічне

планування, але і викликає велике питання можливість потенційного складання оперативних планів на найближчу перспективу. Це пов'язано з тим, що процес аналізу інформаційної бази, збір та підготовка відповідних документів, а саме головне відповідність критеріям для отримання можливості почати чи продовжувати здійснювати зовнішньоекономічну діяльність потребує значних трудових та фінансових ресурсів, а також займає чимало часу. Слід також відмітити, що в достатньо складній ситуації опинились і підприємства, основною сферою діяльності яких є виконання робіт по зовнішньоекономічним контрактам. На сьогоднішній момент, враховуючи військовий стан, отримання такими підприємствами дозволу на відрядження спеціалістів для виконання робіт закордоном займає час і не гарантує позитивного рішення.

Враховуючи умови, в яких опинилась економіка України в зв'язку із збройною агресією росії, особливо беручи до уваги намагання останньої повністю знищити інфраструктуру, звичайно важко критично аналізувати шляхи пов'язані із підтримкою державними органами зовнішньоекономічного напрямку, але незважаючи на всі ці події, функція держави, особливо в таких умовах, повинна полягати у максимальній мобілізації зусиль по підтримці та впровадженню реально дієвих механізмів для збереження перспектив підприємств у здійсненні ними зовнішньоекономічної діяльності.

336.76(477+73)(045)

ЧОРНА Інна Василівна

здобувачка фахової передвищої освіти 2 курсу,

Таращанський технічний та економіко-правовий фаховий коледж

ФІНАНСОВИЙ (ФОНДОВИЙ) РИНОК УКРАЇНИ І США. ПИТАННЯ ІНВЕСТУВАННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Фінансовий ринок є невід'ємною складовою економічного розвитку будь-якої країни. Він виконує функції акумуляції капіталу, перерозподілу ресурсів, забезпечення ліквідності та підтримання стабільності економіки. У випадку України, яка зіткнулася з викликами повномасштабної війни, і США, як провідної світової економіки, характер функціонування фондової та інвестиційної діяльності мають суттєві відмінності ринку в умовах кризи.

Аналіз ситуації, що відбувається на ринку акцій іноземних компаній в Україні. Якщо ми говоримо про акції компаній та акції інвестиційних фондів (до прикладу Exchange Traded Funds, ETF), зараз в Україні допущені до обігу 451 цінний папір, відповідно до інформації, наданої пресофісом Нацкомісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР). Тому якщо українці хочуть придбати саме якийсь конкретний актив, вони можуть самостійно перевірити, чи торгують такими акціями в нашій країні. Для цього потрібно зайти у відкритий Реєстр цінних паперів іноземних емітентів, допущених до обігу в Україні. Його веде Нацкомісія. [7]

Щодо покупки акцій іноземних компаній в Україні під час війни можу зробити наступні висновки. Згідно пояснень від НКЦПФР, у 2022 році в нашій країні було укладено 13,5 тис. угод на загальну суму майже 1,4 млрд грн. З них: близько 13 тис. угод відбулись поза організованим ринком і 500 угод були біржовими. Якщо говорити про обсяги, то картина протилежна – на біржові угоди припадає вдвічі більше покупок, ніж на угоди поза біржами. А от у 2023 році ситуація в даному сегменті ринку значно погіршилась: було укладено лише 110 угод. Їх загальна сума - 8 млн грн. [4]

Проаналізувавши наявну у відкритому доступі інформацію, я можу сказати, що переважну більшість на біржовому ринку складають угоди на організованому ринку як за кількістю угод, так і за їх обсягами.

Під час війни інвестори можуть придбати акції іноземних компаній, якщо вони допущені до обігу в Україні та обертаються на наших торгових майданчиках, пояснюють в НКЦПФР. Після 24 лютого 2022 року представники Нацкомісії спочатку надавали індивідуальні рішення, а наразі введена автоматична процедура

допуску. Такі цінні папери населення може купити наразі через українського брокера (інвестиційну фірму).

НКЦПФР наразі активно працює над розширенням можливостей інвестування в іноземні фінансові інструменти, тому і зробила механізм допуску автоматичним. Комісія має право за власною ініціативою здійснювати надання допуску борговим цінним паперам, емітентами яких є іноземні держави. Всю необхідну інформацію НКЦПФР отримує від ПАТ «Національний депозитарій України». [5]

Нещодавно вперше за такою процедурою надано допуск 50 випускам боргових цінних паперів: 42 цінні папери США та 8 цінних паперів Німеччини. Однак пріоритетом залишається створення та розвиток вітчизняних фінансових інструментів, які б були цікаві нашим громадян. Нацкомісія має багато проєктів, які будуть реалізовані найближчим часом.

Юридичні експерти пояснюють, що під час повномасштабної війни українці обмежені в переказах коштів за кордон. Загалом наразі краще використовувати систему для переказів Р2Р. Тобто, з валютного рахунку однієї фізичної особи на валютний рахунок іншої фізичної особи можна перевести кошти в межах ліміту до 100 тис. грн на місяць. [2]

Ці обмеження значно звужують можливість українських інвесторів щодо перспектив використовувати інвестиційні інструменти за кордоном. Фактично інвестувати в іноземні акції в інших країнах можуть лише ті громадяни, які мають кошти на закордонних рахунках.

У свою чергу, незалежні фінансові експерти радять переказ коштів за кордон організувати через провайдерів електронних грошей. Наприклад, якщо є можливість, обирати такі проєкти, як ZEN, Payoneer та інші. Але обов'язково треба перевіряти актуальну інформацію про такі сервіси, бо компанії з різних причин можуть неочікувано відмовитися від обслуговування клієнтів в Україні. [4]

Більшість фінансових радників також наголошують, що українські інвестори мають розуміти, що під час війни важливо купувати акції іноземних компаній легально. Оскільки існують обмеження на вивід грошей в інші країни з метою інвестування, краще не йти таким шляхом. Водночас з цим, немає обмежень чи заборон на розпорядження коштами, які вже знаходяться за кордоном.

Отже, на сьогоднішній день постає питання, де все ж таки вигідніше купувати цінні папери іноземних компаній – в Україні чи за кордоном? Наведемо переваги українського фондового ринку, зокрема фінансові експерти кажуть, що це складне питання: в нашій країні активи пропонують низьку ліквідність, а інвестиції за кордоном супроводжують правові обмеження, тому будь-який ризик залишається в зоні особистої відповідальності українця. [6]

Разом з цим з цим, експерти рекомендують інвесторам ретельно обирати брокерську компанію для купівлі акцій, щоб довірити їй власні накопичення. Це

важливо, оскільки в період війни фінансовий стан українців значно погіршився. Складною ситуацією дуже часто намагаються скористатися шахраї. [3]

За період воєнного стану з'явилося багато «фінансових» компаній, які допомагають саме «гарантовано» заробляти десятки, а то і сотні відсотків річних. Ось таких компаній і потрібно триматись осторонь.

З метою інвестицій в українські активи варто передусім обирати таких надійних брокерів, як, наприклад, Універ, ICU, ВТС-брокер тощо. Річ в тому, що ці гравці мають не тільки ліцензії торгівця цінними паперами, а й напрацювати бездоганну репутацію за багато років. [7]

Інвестиційні процеси в США настільки добре розвинуті, що кожен бажаючий може донести до широкого загалу свою ідею та, зібравши потрібні інвестиції, отримати шанс на її реалізацію. І справа йде не про великі внески від корпорацій. Достатньо невеличких платежів по 1, 5 чи 10 доларів від сотень американців. Погодьтеся, ніхто особливо не засмутиться через витрачений долар, якщо у підприємця нічого не вийде. Проте якщо його бізнес процвітатиме, то інвестиція з одного долара виросте до сотні чи, навіть, тисячі.

Відкритість до інвестицій – основна відмінність американців від українців. Ці люди прагнуть інвестувати, жити на дивіденди та точно знають, як працює складний відсоток. Тому саме в Америці відкриваються десятки всесвітньовідомих корпорацій та функціонує найбільший фондовий ринок.

Американський фондовий ринок – найбільший та найпрогресивніший майданчик для інвестиційної діяльності. Популярність ринку забезпечена високим рівнем капіталізації, великим вибором інструментів та відкритістю для інвесторів з усього світу. [1]

Об'єм торгів на американському фондовому ринку складає понад 50% усього світового біржового обороту. Тут представлені понад 5000 акцій та 2000 паперів фондів ETF з 9 секторів економіки. До складу американського фондового ринку входять 13 бірж. Найбільші з них – Нью-Йоркська фондова біржа (NYSE) та електронна біржа NASDAQ. Всі придбані на біржах цінні папери зберігаються в депозитарії, найпопулярнішим є DTC (depository trust corporation).

Для того, аби визначати стан ринку та порівнювати дохідність конкретних інвестицій, створюються індекси. Загалом, на фондовому ринку США існує близько 1000 таких індексів. Найпопулярніші з них є: Dow Jones, S&P 500, NYSE Composite, NASDAQ Composite та NASDAQ-100. [7]

Переваги інвестування в фондовий ринок США. Як вже зазначалося, на американській фондовій біржі зосереджені тисячі акцій різних компаній, фондів та індексів, що дозволяє обирати оптимальну інвестиційну стратегію та диверсифікувати ризики. [1]

Торги на біржі проводяться виключно в доларі США, що вважається однією з найстабільніших валют світу, а отже, дозволить захиститися від девальвації нашої

національної валюти. В Америці фондовий ринок функціонує давно і законодавча база захисту інвесторів надійна та згалоджена. Це можливість розпочати інвестиційну діяльність з відносно невеликих сум і з невеликими ризиками та стати власником акцій компаній зі світовим ім'ям. [7]

Список використаних джерел:

1. Шелудько, В. М. Фінансовий ринок [Текст] : навч. посіб. / В. М. Шелудько. – К.: Знання-Прес, 2002. – 535 с.
2. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // www.bank.gov.ua
3. Лактіонова О. А. Навчальник посібник з дисципліни «Інвестування». Донецький національний університет імені Василя Стуса – Вінниця: «» 2019. 256 с.
4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <https://minfin.com.ua>
5. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // www.nssmc.gov.ua
6. Ринок цінних паперів у питаннях та відповідях : навч. посіб. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. — 228 с.
7. Офіційний сайт ТОВ «УНІВЕР Капітал» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // www.univer.ua

УДК: 339.172

ЯВОРСЬКА Валентина Олександрівна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри організації підприємництва

та біржової діяльності,

Національний університет біоресурсів

і природокористування України, м. Київ, Україна

ВИДИ ФІНАНСОВИХ ДЕРИВАТИВІВ В УПРАВЛІННІ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ НА МІЖНАРОДНИХ БІРЖАХ

Нестабільність міжнародних товарних і фінансових ринків, спричинена наслідками війни в Україні, у сучасних умовах підвищила роль фінансових деривативів в управлінні фінансовими ризиками на глобальному та національному рівнях.

Фінансові ризики, пов'язані з ціновими коливаннями, являються невід'ємною умовою функціонування суб'єктів ринку за поточної ситуації.

Якщо фінансові ризики викликають негативне ставлення багатьох ринкових учасників, то ризики є основою функціонування товарно-фінансових операцій на міжнародних товарних і фондових біржах.

Біржова торгівля фінансовими деривативами може бути використана у якості інвестиційного інструменту з метою отримання економічної вигоди для біржових учасників. Даними учасниками виступають біржові трейдери – спекулянти.

Фінансові ризики впливають і на покупців, і на продавців негативно у певний період часу. Покупці завжди бояться підвищення цін на товарних і фінансових ринках, а продавці, навпаки – бояться зниження цін на їх активи.

Покупці та продавці потребують збалансування фінансових ризиків на основі встановлення ціни рівноваги. Попит і пропозиція забезпечують безпосередній вплив на формування конкурентних цін.

Біржові майданчики стали основним місцем для диверсифікації цінових ризиків між різними учасниками біржової торгівлі, які можуть використовувати фінансові деривативи швидко через технологію інтернет-трейдингу.

Фінансові деривативи можуть якісно використовуватись не тільки для прозорого та конкурентного ціноутворення, а й з метою прогнозування цінової кон'юнктури на фінансових ринках.

Широко використовуваними на міжнародних біржах є чотири види фінансових деривативів: форварди, ф'ючерси, опціони, свопи [1-2].

Біржова торгівля нині включає переважно торгівлю ф'ючерсами та опціонами на ф'ючерси. В останній час також до торгівлі залучені своп контракти.

Фінансові ф'ючерси – це строкові контракти, які гарантують майбутню купівлю чи продаж фінансових активів. Біржові ф'ючерсні контракти є стандартизованими строковими контрактами, які передбачають зобов'язання з боку покупців та продавців. Виконання зобов'язання можливе через маржові розрахунки. Маржа – це гарантійне забезпечення, яке застосовується до покупців та продавців з боку клірингових палат [1-2].

Біржові опціони також специфічні, адже укладаються виключно на ф'ючерсні контракти і надають для покупців право, а не зобов'язання купити чи продати ф'ючерсний контракт у майбутньому [1-2].

Найбільш популярними фінансовими базовими активами на біржах є: фондові індекси, цінні папери, відсоткові ставки, валютні курси, дорогоцінні метали та інші фінансові показники.

Біржова торгівля фінансовими деривативами являється важливою у здійсненні управління фінансовими ризиками.

Механізм управління фінансовими ризиками називається хеджуванням. Хеджування використовується як покупцями, так і продавцями на фінансових ринках. Найбільш ефективним механізмом управління фінансовими ризиками являється хеджування на основі використання біржових деривативних контрактів.

Учасники біржової торгівлі фінансовими деривативами найчастіше використовують ф'ючерсні контракти та опціони задля хеджування фінансових ризиків.

Отже, в умовах зростання фінансових невизначеностей, вітчизняні учасники фінансових ринків, завдяки відкритості міжнародної торгівлі фінансовими інструментами, можуть також долучатись до ефективного використання фінансових деривативів в управлінні фінансових ризиків.

Список використаних джерел:

1. Солодкий М.О., Ільчук М.М., Яворська В.О. Аналіз і прогнозування біржового ринку: навч. посіб. Київ. ФОП Ямчинський. 2020. 642 с.
2. Солодкий М.О., Яворська В.О. Міжнародні біржові ринки: навч. посіб. Київ. Компринт. 2019. 520 с.

«ІННОВАЦІЙНІ ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ТА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ НА ФІНАНСОВИХ РИНКАХ»

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
КРУГЛОГО СТОЛУ
м. Київ, 11 листопада 2024 р.

**Українською мовою
Видається в авторській редакції**

Наша адреса:
вул. Березняківська, 26-Б, м. Київ, Україна, 02152
rectorat.kumr@gmail.com

телефони: (044)295-66-04, (050)383-01-08
E-mail: <http://rectorat.kumr@gmail.com/>

ВНЗ «Київський університет ринкових відносин»
у формі товариства з обмеженою відповідальністю

Керівник видавничого проекту *Віталій Зарицький*
Авторська редакція

Підписано до друку 20.11.2024. Формат 70х100 ¹/₁₆.
Папір офсетний. Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. аркушів – 5,52. Обл.-вид. аркушів – 3,14.

Виготовлювач: ТОВ «Видавництво Ліра-К»
Свідоцтво № 3981, серія ДК.
03142, м. Київ, вул. В. Стуса, 22/1
тел.: (050) 462-95-48; (067) 820-84-77
Сайт: lira-k.com.ua, редакція: zv_lira@ukr.net